

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS
KIRKEHISTORIE.

Andet Bind.

KJÖBENHAVN.

TRYKT HOS J. D. QVIST & COMP.

1853-1856.

Kanniken Jon Tursön

og

hans korte danske Kirkekrønike.

(C. J. Brandt.)

Det følger af sig selv, at de Mænd, der i vort Fædreland begyndte eller gennemførte Reformationen, indtage den mest fremragende Plads i den Tids Historie. De vare Tideus Mænd, der vare kaldede til at udføre Tidens Værk, og Værket priste sine Mestere. Vistnok fandtes der i den modsatte Lejr, blandt det Beståendes Forsvarere, flere anseelige Kræfter end Povel Eliesen, hvis bitre Sind Omstændighederne havde bidraget til at udvikle, men som dog ikke altid tog fejl når han søgte at blotte sine Modstanderes Svagheder, og at vise de Farer Fremtiden bar i sit Skød, dersom de fik Sejren at volde; Mænd, og det navnlig blandt de gamle Bisper, hvis Dygtighed vi ligeså lidt kunne miskjende, som vi har Ret til at drage deres Oprigtighed i Tvivl. Men de bleve ialtfald snart dragne eller drevne bort fra Skuepladsen. Derimod kan der udpeges en tredie Række, som også kan fortjene vor Opmærksomhed og Deltagelse, skjønt de hverken vare Ledere og Ordførere på den ene eller på den anden Side; det er de Mænd der ifølge hele deres tidligere Udvikling og daværende Stilling tilhørte den ældre Tid, men som dog havde så åbent Blik for Tidens Brøst og så åbent

Hjerte for Sandheden, at de måtte give denne Magt, selv om de ikke i Alt kunde følge med Bevægelsen, især når Reformationen stundum antog Lighed med en Revolution, der ikke blot vilde omdanne og gjenføde det gamle, men nedrive det til Grunden og begynde Historien og Christendommen fra ny af. De udføre ikke Hovedrollen, de stå noget i Baggrunden på Billedet af Tiden, men derfor må de ikke overses; thi det er snarest hos dem man måtte kunne finde ligesom Broen fra den gamle til den ny Tid. De egenlige Reformatorer vare så virksomme i at modarbejde og udrydde Vildfarelser, at de allevegne frygtede for at disse hang ved hvad der ikke horte den ny Tid til; de erkjendte derhos med så dyb Taknemmelighed hvad de havde lært i Vittenberg ved Luthers og hans Disciples Fødder, at de undertiden miskjendte og ringeagtede hvad der fra Arilds Tid havde sin Rod i deres eget Folk, og lagde Vind paa at få det ombyttet med hvad der nylig var oversat fra Tysk. Det er derfor intet Under, om man hos dem, der stode noget længere borte fra Brændpunktet og kun på anden Hånd modtog det elektriske Stød, der vakte hele Nordeuropa af Dvale, lettere skulde finde en varm Kjærlighed til hvad der *ikke* var ondt i de forrige Dage, og en større Sands for at bevare Minderne derom: en *historisk* Sands, der aldrig helt kan uddø hos et Folk, der ikke selv dør hen, og som også med fornyet Kraft blussede frem hos Reformatorernes Børn i næste Led, hos A. S. Vedels og A. Hvitfelds Samtid, til hvem den under Kampens Bulder i det Stille var forplantet.

Denne historiske Retning havde sin faste Grundvold i Folket selv, hos de Frelse og de Ufrelse, der med national Sejghed holdt fast på sine Minder i Sagn og Sang. Og spørger man om Planteskoler, hvor den kunde vinde en boglig Skikkelse, da var det jo tarveligt nok; thi i de fleste Klostre var der tilsidst — selv i Absalons Sorø,

sagtens mere Klinte end Hvede; men man tør måske tænke på de gamle Studie-Samfund, Kapitlerne, og da navnlig på Lunde-Kapitel, som det der endnu i Reformationstiden uddannede flere Mænd, der ved Siden af deres Munkelatin ikke kunde fornegte deres historiske Kjærlighed og deres danske Natur. Det bekendteste Navn blandt dem, der her kunne komme i Betragtning, er Christiern Pedersen, men det er disse Blades Hensigt at opfriske Mindet om en af hans nærmeste Efterfølgere i Lunde-Kapitel, som kan fortjene at nævnes i samme Række, nemlig Kanniken *Jon Tursøn*.

Desværre gjelder det om denne Mand, hvad der gjelder om så mange, hvem vi kunde have Lyst til at kjende noget nøjere, at vi veed meget lidet om ham. Det er sandt nok, at ofte søres denne Klage i Utide, thi det går stundum den historiske Videlyst, ligesom Lysten til at eje timeligt Gods, at jo mere den får, des mere begjærer den; den mættes aldrig, men udarter til en Nysgjerrighed, der ikke veed at gjøre Forskjel på, hvad der kan have Betydning i den menneskelige Udvikling, og hvad der ingen har. Imidlertid rammer en sådan Bebrejdelse ikke her, hvor Talen skulde være om en Mand, der kunde stå som Repræsentant for ikke Få af hans Samtid, og hvor vi dog, for at gjøre os en Forestilling om ham, ere henviste til nogle få Småskrifter af ham, og et enkelt Træk, der hist og her lejlighedsvis lader sig opsamle.

Efter Angivelsen i Kataloget over Resens Bogsamling skal *Jon Tursøn*, ligesom Chr. Pedersen, have været en Fynbo af Fødsel og Bysbarn med denne, født i Svendborg. Turde man imidlertid slutte noget af Navnet, måtte man snarere gjette på at han var en Skåning, da både hans Fornavn og Efternavn i denne Form hyppigere findes østen for Sundet, men derimod sjelden på Øerne*).

*) Han skriver selv sit Navn: *Jon* (Joen, Joenn, Jonas)

For at udfinde Chr. Pedersens Fødselsår, har man regnet de 25 kanoniske År tilbage fra det Tidspunkt, da han første Gang nævnes som Kannik. På denne Måde, og det endda lidt sikrere, kan man komme til J. Tursøns Fødselsår, thi han blev Kannik i Lund på „Jomfru og Martyr Priscæ Dag” (18 Januar) 1536, efter en Jon Mogensens Død*), og han må da være født omtr. 1510. Rigtignok slår denne Beregning ikke altid til, idetmindste ikke med Adelsmændene**), men da han dog formodenlig var af borgerlig Byrd og desuden levede indtil 1577, må han vel omtrent være født „ved det Pas”, for at bruge et af hans egne Yndlingsudtryk, når han vil bestemme Tiden, altså sidst i det første Tiår af 16de Århundrede. Det er ikke bekjendt, hvilke Skoler Turson i sin Ungdom besøgte, og ligeså lidt om han har studeret ved Kjøbenhavns Universitet, men det sidste er ikke engang rimeligt, da dets Virksomhed netop var standset 1529-37 †), de År, da man snarest måtte antage, at han skulde have nydt godt deraf. Derimod besøgte han fremmede Højskoler, og navnlig den i Leipzig, ved hvilket Universitet han blev indskreven som Student i Foråret 1535, og var den sidste Nordbo, som

Tursøn (Turson, Turszon), og på Latin *Jonas Thuanus*. Cl. Lyschander og vore senere latiniserende Literærhistorikere kalde ham: Jonas Turonis; Bibliotheca Reseniana (S. 93) for en Fejls Skyld: Jonas Turresonius. En Familie af dette Navn (måske hans Afkom?) forekommer forresten i Slutningen af 17de Årh., da en Fred. Thuresonius stiftede Stipendier for Kjøbenhavns og Ålborg Skoler. (*A. Thura*, *Idea hist. lit. Dan.* S. 28. 81).

*) Registrant (på Lunde-Kapitels Brevskaber) i Rigsarkivet i Stockholm.

**) Således blev *Erik Krabbe*, Rigmarsken Tyge Krabbes Søn, født d. 9 Aug. 1510, Domprovst i Roskilde d. 16 November 1531, altså i en Alder af 21 År. (*H. Knudsen*, *J. Rønnow* S. 96).

†) *E. C. Werlauff*, Kjøbenhavns Universitet fra dets Stiftelse indtil Reformationen (Program) S. 80.

studerede her, medens Universitetet endnu tjente den romerske Kirke; 1539 blev det reformeret *). Sandsynligvis har han her taget sin Magister-Grad; thi hans Forhold til Universitetet hjemme i de første følgende År, gjør det ikke rimeligt at han har erhvervet den der før 1544, og da kaldes han allerede Magister. Kannik blev Turson, som ovenfor bemærket, i Begyndelsen af det næste År (1536) hvoraf dog ikke følger, at han endnu var vendt hjem. Som Medlem af Lunde-Kapitel havde han nået en anseelig og udvortes uafhængig Stilling, for en Mand der havde Forstand og Lyst til at bruge sin Tid. Det var en rig Stiftelse, rig både på Magt og på Gods, som den havde været halvfemte hundrede År om at erhverve. Da Knud den Hellige stiftede dette Konvent, bestod det af ni Kanniker med en Provst i Spidsen, men i Tidernes Løb var Antallet ved Kongers, Ærkebispers og Privates Gavnildhed steget til henved det tredobbelte, og nu talte Lunde-Kapitlet, foruden fire Prælater: Provst, Dekan, Ærkedegn og Kantor, 24 Domherrer, og Mange af disse nød, foruden deres Kanonikater, tillige Indtægten af en stor Del af de talrige Vikariater, der ved Sjølegaver for Afdøde i Mængde var stiftet ved St. Laurents Kirken **), og hvis Tjeneste i Reglen besørgedes af særskilte „Alterpræster” (*vicarii perpetui*).

Vittenberg og Reformationen havde J. Turson sagtens ikke lært at elske i Leipzig dengang, men det behøvedes da heller ikke, for at blive Domherre i Lund 1536, især

*) Han blev indskreven St. Jørgens Dag (23 April) og betalte i Indskrivning 6 Gylden (efter en Udskrift af Leipziger Universitets Album ved Prof. T. Becker).

**) Kong Knuds Gavebrev findes i Brødrenes „Mindebog” (af Langebek kaldet *Necrologium Lundense*. S. R. D. III, S. 425); jfr. *Magn. Mathiæ*, Beskrivelse af Byen Lund i A. S. Vedels Samlinger, Gl. kongl. Håndskr. Samling Nr. 2336 i 4to.

så tidlig paa Året. Rigtignok fik også Ærkesædet, ud paa Efteråret, sin protestantiske Superintendent i Lektor Frands Vormorsen, og ved sine to Afsendinge (Ped. Iversen og Bent Arvidsen) havde Kapitlet 1537 underskrevet Kirkeordinantsen *), men desuagtet vedblev det en Stund i visse Punkter at høre til Oppositionen mod den ny Lære. Lunde-Kannikers skriftlige Indlæg under de påfølgende Forhandlinger med Kjøbenhavns Professorer om de vigtigste Strids-spørgsmål var det skarpeste imod de Evangeliske, eller som det har Lyst til at kalde dem, de „Egenvilliske”, når de vilde fortolke Skriften efter deres eget Hovede **). *J. Turson* var en af de Fire, som 1544 paa Kapitlets Vegne mødte i Kjøbenhavn til Disputation, men skjønt Udfaldet her blev, at de underskrev de omtvistede Punkter, synes der dog at have fundet yderligere Forhandling Sted med det standhaftige Kapitel; thi endnu i de sidste Dage af Februar Året efter fik det Brev fra Superintendenten, om at „tilkjendegive hvad Dag de vilde komme sammen med ham, at konferere om Religions-Sager og især Herrens Nadvere” †).

At Mester Jon Turson selv fjerde blev sendt til Kjøbenhavn, viser, at han uden Tvivl må have hørt til de bedst rustede og mest ansete Medlemmer af Kapitlet, skjønt han dog vist endnu hørte til nogle af de Yngste. Dels kan man vel forud tænke sig til, at det var de bedste Kræfter der blev sendt i Kampen, men desuden ser man også, at blandt de tre andre fandtes netop de to ovenfor nævnte, som havde Kapitlets Tillidshverv til at underskrive Ordi-

*) *Pontoppidan*, *Annales eccl. dan.* III, S. 228.

***) *Danske Magazin* V S. 260; jfr. *L. Helveg*, *den D. Kirkes Historie efter Reform.* S. 60-69.

†) Brev fra Fr. Vormorsen til Kapitlet anført i den ovenfor nævnte Registrant i det Svenske Rigsarkiv (3 Kalendas Martias 1545).

nantsen, og af hvilke idetmindste den lærde Græker, Bent Arvidsen, N. Hemmingsens Lærer, er bekendt som en mer end almindelig dygtig Mand; og endelig var den fjerde, eller rettere den første, en af selve Kapitlets Prælater, Kantoren Peder Hansen Severus (el. Seberus), en Adelsmand af Herkomst og 1551-59 Formand for Lunds større „Brødre-Konvent“, hvorom siden skal tales*), Turde man nu stole på en af de Lovtaler, hvorpå Lyschander desværre er altfor rundhåndet, da var Tursøn ogsaa „en vel-lærd Mand, såvel i Theologi som i andre Videnskaber, havde en skarp Forstand og en flydende Veltalenhed, var snar i Råd og snild i Dåd, Skolens, Kirkens og endelig Lunde-Kapitlets Opretholder og højt fortjente Fosterfader**). Skjønt Rasmus Glad (Er. Lætus) skriver hans Lov på Vers, tager han dog knap Tonen så højt som Lyschander i Prosa. Han minder især om hans Fortjenester af Ungdommen (navnlig ved hans Ordbog), og hans Kjærlighed til Historien, samt den dermed forbundne Lyst til at bevare Fortidens Minder †), men ligesom Mandens eget Valgsprog: „Snild Eenfold og Kjærlighed til det som ret er“ ††), vistnok udtaler et Hovedtræk i hans Karakter, således har E. Lætus her dog udpeget to Hovedtræk i hans Virksomhed.

Dersom Tursøns Fortjeneste af den danske Ungdom imidlertid indskrænkede sig til, at han 1561 udgav en Latinsk-Dansk Glosebog, som vel er bleven en Del benyttet,

*) Biskop W. Fare, Om Sodalitium Clericorum majus i Lund, 1829. (Vitterhets och Antiquitets Academiens Handlingar XV, s. 121).

***) Cl. Lyschander, de scriptoribus Danicis (Westphalen, Monumenta inedita III, 467.)

†) Er. Lætus, Rerum Danicarum Lib. XI, s. 492.

††) „Prudens simplicitas et amor recti“ findes på Titelbladet af flere blandt hans Skrifter, som også på den nedenfor meddelte Kirkekrønike.

siden den snart oplevede et nyt Oplag*), da kunde man jo nu, især når man ikke skatter den Tids hele Undervisningsmåde, let fristes til at anse Fortjenesten for temmelig ringe, og E. Lætus' Ord endda for temmelig overdrevne; men vi må også antage at han forinden selv, som Lærer og Rektor for Lunde Skole, har fået bedre Krav på Ungdommens Taknemmelighed, siden Hemmingsen giver ham det offentlige Vidnesbyrd, at hans Lærdom har god Frugt, og at han selv blev påskjønnet, ligesom han sammesteds kalder ham en hæderlig og lærd Mand**). Rimeligvis har han da, som Bent Arvidsens Eftermand, bidraget til at skaffe Skolen det Ry, hvori den efter Biskop Mog. Madsens Vidnesbyrd stod: „Den er meget berømt end Skolerne i de andre skånske Byer, — siger han —, men her plejer Rektor også altid at være en promoveret Magister artium, med fire Underlærere, af hvilke den fornemste skal være Baccalaureus. Denne Skole har sandelig også skjenket, ikke alene Skåne men og de andre Danske Landskaber, ja man kan tilføje Sverig (hvorfra den er bleven stærkt besøgt) en Mængde Præster, og vilde også nutildags blive ved dermed, dersom det ikke nylig ved en kongelig Forordning var bleven forbudt, at nogen måtte blive viet til Præst, som ikke først havde studeret ved Kjøbenhavns Universitet” †). Den her omtalte Forordning blev 1569 ud-

*) Etatsr. *Molbech* har omtalt den i *Ny D. Mag. V, S. 242.*

***) ... *honestus et eruditus vir, M. Jonas, qui non paucos annos in schola Lundensi summo cum fructu et magna laude artes docuit (N. Hemmingsens Fortale til Tursøns Ordbog 1561).*

†) „*Hæc sane schola multos dedit hactenus, non per Schaniam tantum, verumetiam in aliis Daniæ provinciis, adde et per Sueciam (unde huc confluere non exigua discentium turba consuevit) sacerdotes, hodie plures etiam datura, nisi constitutione recenti Regiæ Maiestatis cautum esset, ne quis ordinetur ecclesiæ minister, qui non ante in Academia Hafniensi aliquandiu versatus,*

stedt af Frederik II *), men da var Tursøns Skole-Virk-somhed allerede sluttet; han havde forladt Skolen 1561, da hans Ordbog udkom, og måske allerede 1559 **).

Før vi forlade den her omtalte Ordbog, kan det iøvrigt bemærkes, at Forfatteren deri også fremtræder som latinsk Poet, i et måske efter Tidens Smag sirligt men ellers uheldigt Tilegnelses-Vers til den unge Konge, hvori han ønsker sin Bog til Lykke, der var født under Kong Frederiks Regimente, ligervis som Philip af Macedonien pri-ste sig lykkelig, fordi han fik en Søn, da denne kunde få en Aristoteles til Lærer. Desuden indeholde de bageste Blade af Bogen Leveregler, Fader Vor, de ti Bud og en Bøn, Alt på latinske Vers.

Hvad nu det andet Træk angår, som Er. Lætus om-taler hos J. Tursøn, og som er det jeg her navnlig ønskede at fremhæve, hans Kjærlighed til Historien og især til Fæ-drelandets, da synes det ikke at finde synderlig Bekræf-telse ved de øvrige trykte Skrifter han har efterladt. Thi

inde etiam honestum eruditionis adferat, ac vitæ testimonium". *Magn. Mathiæ* ovennævnte Hdskt. (gl. kongl. Saml. 2336, 4to.)

*) I Fundatsen for det dengang oprettede Kjøbenhavnske Kom-munitet for 100 Studenter. Deri befales nemlig, at alle Superin-tendenter i Riget efter den Dag ingen måtte „annamme, indvie eller udnævne til Præste-Embede, med mindre de nogle År til-forn flittelig og vel her udi Universitetet have studeret". Og havde de studeret udenlands, skulde de dog først examineres af de theo-logiske Professorer ved Kjøbenhavns Universitet (*H. Beckman, Communitatis reg. havn. historia 1785, S. 178*). Det lader iøv-rikt til at denne Forordning ikke strax har kunnet gjøre sig gjel-dende, siden Professorerne fandt det fornødent at indskærpe den 1593. (*Pontoppidan, Annal. III, S. 522.*)

**) *J. E. Rietz: Skånska Skolväsendets historia S. 245, Anm. 42.* Var J. Tursøn måske den „Magister scholæ", i hvis hårde Sygdom *M. Mathiæ* måtte vikariere fra 1559, før han selv blev Skolene Rektor? (s. hans *Levnetsløb* foran *Episcor. ec-clesie Lundensium series*.)

om man endog vilde nævne, at han (1554) først omplantede J. Carions Verdenskrønike på dansk Grund, da vil det vel neppe forslå, selv om man veed at denne Bog i sin Tid blev anset for meget god og i forskellige Sprog vandt europæisk Udbredelse, når man tillige hører at han, på en enkelt lidetsigende Randglosse nær, intet gjorde for at udfylde Originalens mangelfulde Beretning om vore Forfædre*). Og dog, når Carions Krønike fraregnes, indskrænker Tursøns trykte Skrifter sig — næst en Udgave (?) af Ny Testamente på Dansk, som Bartholin**) nævner, men som nok Ingen ellers kjender — til 5-6 religiøse, tildels fra Tysk oversatte Bøger.

Derfor er imidlertid disse Skrifter ikke uden Interesse, og selv de tvende af dem, som ere Oversættelser, indeholde Fortaler af Oversætteren, der imellem så sparsomme Kilder ikke må forsmås, af dem der vil lære at kjende ham, så godt som ske kan. Af de Skrifter, Worm nævner, har jeg ikke fundet det første, „Forklaring over den 71 Psalme, Vittenberg 1551”, (Lyschander 1552), så lidt som et andet, der alene nævnes af Lyschander, „Udlæggelse af Herrens Bøn, med en Fortale af Hans Tausen, Vittenb. 1552”. Blandt de andre er det om „Alterens Sakramente” (1570, og optrykt af H. P. Resen) det mindste af Omfang, men ellers det vigtigste. Alle vidne de om, at hvis det også varede en Stund, inden Lundekanniken sluttede sig til den nye Prædiken, så har han dog gjort det, og uden Tvivl gjort det oprigtig, men netop i sidstnævnte Skrift udtaler han sig om Hovedpunkterne, om de to Sakramenter, og deraf var idetmindste den hellige Nadvere, som ovenfor berørt, det fornemste Tvistepunkt mellem de evangeliske Prædikanter og Professorer på den ene Side, og

*) C. F. Wegener, Om A. S. Wedel. 2. Udg. S. 23.

**) A. Bartholin, De scriptis Danorum edid. J. Mollerus 1699. S. 93.

de gamle Kapitler, navnlig det Domkapitel hvortil Turson hørte. Han skrev Bogen for at give Sogndegnene på Landsbyerne en Ledetråd til at vejlede Ungdommen, at den vel oplært kunde møde hos Præsten og stedes til Herrens Bord, og Talen drejer sig da deri væsenlig om Dåben og Nadveren. Om det første Sakrament siger han: „Når som Guds Ord og Guds Befaling komme tilsammen til Vandet, så komme også disse himmelske Gaver (Gjensfødselen og Fornyelsen ved den Helligånd) tilsammen med Vandet til os i Dåben, og derfor er Dåben det rette Vie-Vand, og det hellige Evangelium er det rette Vie-Salt, og Guds egen Kraft den der saliggjør alle dem, som derpå tro og dertil sig forlade.” Og når Spørgsmaalet lyder: hvad holder du om Alterens Sakramente? da svares der, at „Brødet, som uddeles for Alteret”, „er vor Herres Jesu Christi sande Legeme, og Vinen i *Kalken* er vor kjære Herres Jesu Christi Blod”, og hans Grund er den, „fordi Vor Herre Christus, som er den evige Sandhed, siger det selv, så kan det vel være, når som *Guds Ord blive derhos forkyndede i sin rette Brug*” — „enddog, føjer han til, at der nu ere mange Sværmere til som dette synes underligt.” Calvinisme helder J. Turson ikke til, som man vil se; hans Udtryk ere fuldkomment lutherske, det vil sige katholsk-christelige i ret Forstand, og røbe ingen Vedhængen ved „Messe-Offeret” eller andre pavelige Påfund, som Kapitlet engang så nødig vilde give Slip på. Men fordi han var kommen til en bedre og sandere christelig Oplysning, og selv erkjendte, at „vi nu (Gud ske Lov!) ere rettelig oplærte i vor Herres Jesu Christi Bekjendelse”*), så følger deraf ikke at han fandt Alt var blevet bedre ved Reformationen, eller at den ny Slægt

*) se *Fortalen* til hans Oversættelse af U. Rhegii „Samtale mellem en Jøde og en Christen.” 1561.

som var voxet op i dens Skygge, udmærkede sig ved Fromhed og Guds frygt fremfor den han i sin Ungdom havde set. Tvertimod synes det, som om det ikke er langtfra, at en Uvillie mod den hele Kirke-Ændring, hvoraf man havde lovet så megen og høstet så liden Frugt, får Luft, når han i Fortalen til sin christelige Bønebog (1572), efterat have omtalt den nu almindelige Prædiken, udbryder: „Hvad hjælper det dog? hvem lader sig gå det til Hjerte? ere ikke alle Mennesker nu fast slemmere med al Ugudelighed, end de nogetsinde have været tilforn af Verdens første Begyndelse? Ja sandelig, når haver man hørt så mange Sekter og Kætteri være udi Christdommen, som nu er? når var Hor og Mord større end hun nu er? . . . foruden alt andet ondt som nu sker daglig, med Overflodighed og Drukkenskab, Røveri og Tyveri, Falsk og Svig, Løgn og Bedrægeri, Had og Avind og de Fattiges Undertrykkelse?“*) Det er heller ikke umuligt, at den ordknappe og forsigtige Måde, hvorpå han i den nedenfor meddelte Kirkekrønike omtaler eller rettere løber hen over Reformationen og Bispens Efterfølgere, kunde komme fra en Slags Frygt for at røre ved Sår, der endnu ikke vare fuldkommen lægte. Han vogter sig for at nævne de nye Superattendentes ved Navn, ej engang sin egen, Lektor Frands.

Dermed skal dog ikke være sagt andet, end at ligesom det er så tydeligt, som det på Prent kan ses, at

*) Et andet Sted (i Fortalen til ovennævnte Urb. Rhegii Samtale) er han dog nærved at tilskrive Jøderne Broderparten af denne Fordævelse; „thi de forføre Christdommen, siger han, besønderlig i Tyskland, der som de nu ere blevne vældige, og have mange Steder i Kjøbstæderne deres egne Gader og Stræder, og ere så meget afholdne hos Herrer og Fyrster, formedelst deres store behændige Listighed og forgiftige smigrende Ord og Finantser, at somme tager dem til deres Råd og næste Tjenere.“

han indvortes med Tak tilegnede sig den Lutherske Op-lysning, således forsonede han sig også udvortes med Omstændighederne som de vare. Han stod i venligt Forhold til flere af Tidens betydeligste Mænd, både af den ældre og den yngre Slægt, både Lærde og Læge; den nidkjære Tausen skal have skreven Fortale til en af de første Andagts-Bøger, han udgav, og den lærde Hemmingsen anbefalede hans Skolebog; den kongelige Hofprædikant, N. Kolding, har han vel og stået i Forbindelse med; selv nævner han i tvende Skrifter Kantsler Johan Friis og Rigshofmester Ejler Hardenberg, en Tid Lensmand på Malmøhus og „Statholder i Skåne”, som sine høje Velyndere og gunstige Patroner*). Ja der er endog Spor til, at, om han end ikke just blev „kongelig Historiograf”, så havde han dog, enten af Majestæten selv eller af dem der stode denne nær, måske af den gamle Kantsler, som forstod at bruge alle gode Kræfter, fået i Hverv at skrive en Del af sin Tids Historie. Og forresten må man også sige, at han for sin Del havde mere Grund end mange Andre af den gejstlige Stand til at forsones sig med de ydre Forhold, thi var der noget der blev faret lempelig med ved Reformationen, så var det med de gjenstridige Dom-Kapitler. Disse Stiftelser tabte rigtignok en Del af deres indflydelsesrige Stilling, som de der ene havde valgt Bisperne og udgjort deres Regjerings-Råd, men skjønt de blev fritagne for de Sjæle-Messer de havde fået Gaverne for at læse eller lade læse, beholdt de dog indtil videre deres Gods urørt, og deres Anseelse i Folket blev måske snarere forøget end formindsket.**)

*) *J. Friis* dedicerer han Carions Krønike, *E. Hardenberg* Samtalen mellem en Jøde og en Christen, *N. Kolding* sin Kirkekrønike.

**) Man se f. Ex. blot med hvilken Veneration *J. L. Wolff* endnu 1654 omtaler dette Samfund. Det er som han manglede

som fandtes i Kapitlet, kunde uforstyrrede fortsætte deres Studier, og J. Turson vedblev således så længe han levede, at være Kannik i Lund.*) Kirke-Ordinantsen havde tilladt dem „af deres Rente at leve høveskelige, og studere den Stund de have ingen Tjeneste, indtil de kaldes til Embede“; og selv om de bleve kaldede til at være Superattendenter, Sognepræster, Prædikere, Skolemestere, Læsemestere i den Høje Skole, eller andet, skulde de have deres fulde Løn, og „dertilmed alligevel beholde alt det de tilforn havde udaf Kannikedømmet“, så at „de Bedste blive de Rigeste“.**) Som Embedsgjerning lagde Ribe-Artiklerne (den tredie) alle Ægteskabs-Sager ind under Kapitlerne, for „intet at besvare Superintendenten dermed“, og Jon Turson var ved sin Død Notarius i denne Lunde-Kapitlets Tamper-Ret.†)

Også denne Embedsstilling i Kapitlet turde vel vidne om, at han nød mer end almindelig Anseelse og Tillid i sin Kreds, og dette finder sin Bekræftelse, når vi høre at han tillige i en Række af År beklædte Formandsædet i det ovenfor nævnte større Brødre-Samfund i Lund. Dette Gilde (*sodalitium*) kaldtes det større, i Modsætning til et andet lignende, som førte Navn af „det mindre“, og det var indviet til den hellige Jomfru, St. Laurentius og St. Birgitte. Det var bleven stiftet eller dog bekræftet af Ærkebiskop Niels Jonsen omtr. 1375, og fornyet af Birger 1515. Foreningen bestod dels af Gejstlige dels af Lægfolk, af

Ord til at udtrykke sin dybe Ærbødighed for „de Edele oc Velb., Hæderlige, Høye oc Vellærde, Forstandige, Velacte oc Discrete Capittels Herrer“. (s. hans Danm. Riges Lof S. 572.)

*) s. Titelbladet af den Bog han udgav det År han døde. 1570 var han, næst Bent Arvidsen, ældste Kannik (gl. kgl. Smlg. Nr. 2475 i 4to).

**) Kirkeordinantsen (1562) Bl. 88. v.

†) *Magn. Mathiæ* fortæller i sit Levnetsløb (Series ep. Lund.) at han selv blev Notarius, Torsdagen efter Påske-Søndag „post M. Jonam, qui paulo ante e vivis excesserat“.

den første Klasse kunde der kun være 13 eller om man vil 12 Medlemmer, og blandt dem kun 2 eller 3 af Kapitlet; den 13de var nemlig Samfundets Formand (*præpositus*), som af Brødrene blev kåret af de Gejstliges Midte, og Bestemmelsen var oprindelig, at han måtte ikke være Prælat, men kun simpel Presbyter. Noget særskilt udvortes Øjemed for disse Foreninger (Kalend-Gilder) er ikke bekjendt; de vare i Middelalderen såre talrige, og deres Mål i Almindelighed var ved gjensidig Påvirkning at udbrede Fromhed og rene Sæder, men som man også ser af de ovennævnte Vedtægter, vel især at kuytte Lægfolk nærmere til Kirken og dens Tjenere. Det her nævnte større Broderskab i Lund bestod indtil Udgangen af det 17de Aarhundrede. Det var Tid efter anden ved milde Gaver bleven Ejer af ikke ubetydeligt Gods, som bestyredes af to *procuratores*. Formandens Bestilling var det, at sammenkalde Brødrene, hvad enten det var til fælles Messe, eller til Forhandlinger, eller til selskabelige Sammenkomster; han skulde være deres Leder og Ordfører, læse Messer ved højtidelige Lejligheder, navnlig på nogle af Foreningens egne Helgenes Dage, og uden tvungende Grunde kunde han ikke nedlægge sit Embede. Jon Turson beklædte således Formandsposten fra 1562 sine sidste 15 Leveår.*)

Dengang var allerede en hel Meeneskealder rundet hen siden Reformationens Indførelse; de nye Forhold havde begyndt at fastne sig, og Mange som fra først af havde haft Betænkeligheder, havde efterhånden levet sig ind i dem. At blandt Andre Jon Turson havde forladt den gamle Lov, og benyttet sig af sin „evangeliske” Frihed, kan man alt slutte deraf, at han havde giftet sig,

*) Biskop *Faxes* ovenfor nævnte Indtrædelses-Tale, meddelt i Sv. Vit. och A. A. H. XV. p. 110 ff.; jf. *Kofod Anchcr*, s. jur. Skrift. III. S. 145.

som Ordinantsen udtrykkelig havde tilladt de Kanniker der „ej vilde leve enlige“, og advaret dem mod „den Djævelens Lærdom“ som er imod Ægteskab. Det er et Spørgsmaal om han ikke var gift to Gange; idetmindste siges der i Tillægsbindet (III. S. 822) til Worms Lexikon over lærde Mænd, men uden at nogen Kilde anføres, at han var „gift med *Ingeborg Laurids Datter Outzen*, som siden kom i Ægteskab med Jakob Høyer, kongel. tysk Sekretær.“ Sikrere er ialfald den Efterretning der fandtes på hans Gravminde, en hvid Sten som lå i den nordlige Gang i Domkirken*), ifølge hvilken han var gift med *Methilde Sonniks Datter* fra Flensborg, en from, prøvet Kvinde, hvis Valgsprog var: „Al min Trøst til Jesum Christ“, og „Jesu Christ befaler jeg min Ånd“, og i hans Navn henvod hun 1567. I ti År overlevede Turson sin Hustru; han døde i Begyndelsen af Året 1577.***) Sine Åndskræfter beholdt han til det sidste. Sit Dødsår havde han endnu et historisk Arbejde under Hænder, som senere skal omtales, og desuden udgav han et Opbyggelsesskrift. Pesten havde nemlig i disse Åringer flere Gange hjemsøgt Europa, og vort Fædreland var ikke bleven skånet; fra 1561 til 66 krævede Farsoten så godt som årlig sine talrige Offere; i 1576 kom den igjen med forøget Hefthighed, som i andre Lande således også her; i Venedig alene skal 70000 Mennesker være blevet bortrevne, hos os udbredte den sig over hele Landet og Hovedstaden blev ilde medtaget, Universitet måtte lukkes af Mangel på Tilhørere og vel af Frygt for at udbrede Smitten.†) I disse Nødens

*) *G. Sommelius*, de templo cathedr. Lundensi. Lund 1755, S. 128; jf. *Rietz* a. B. S. 246.

**) *Magn. Mathiæ* Levnetsløb (se ovenfor).

†) *F. Mansa*, Historisk Udsigt over de meest bekjendte Epidemier i Danmark, fra År 1539 til 1588 (C. Molbechs Nordiske Tidsskrift 4de Bind, S. 91.)

og 'Sorgens Dage' tog J. Turson sig for fra Tysken at oversætte Dr. Hier. Vellers „åndelig Recept, Præservativ og Lægedom mod Døden“, samt Luthers lille Bog „om man må fly for Døden“ og udgav dem 1577, ledsaget af et kort hjerteligt Forord, hvori han lægger sine Læsere på Sinde, at det „bør os Christne at berede os til Døden, så at vi kan være færdige til, hvert Time-Rum at følge med, når Herren kalder“. Ikke mange Dage efter kaldte Herren ham selv; han havde dengang vel omtrent fyldt de 7 Gange 10 År, og han fulgte med. Om Søn eller Datter har stået ved hans Kiste, veed man ikke; men Afkom må han have efterladt sig, siden den endnu beklæder Lunds gamle Bispestol. *Faxe*-Slægten skal nemlig på Møderne-Side nedstamme fra Kanniken Jon Turson.*)

Men er det i det hele ubekjendt, hvem der skiftede Arv efter ham, synes det dog at den unge, begavede og begunstigede Slotsprædikant, A. S. Vedel, er bleven hans literære Arving. Han havde jo to År før Tursons Død med Held og Bifald fuldendt sin Oversættelse af Saxos Krønike, og var kort efter af Rigens Hofmester i Kongens Navn opfordret til at fortsætte den.***) Allerede tidligere havde han samlet dertil, efterat have givet Løfte på at fuldføre Danmarks Krønike samlede han endnu flittigere, og hans gode Venner og mægtige Velyndere hjalp ham trolig. Turson havde vel intet Arbejde udgivet i Fædrelandets Historie, men at han flittig syslede dermed, var ingen Hemmelighed, det ser man af Er. Læti Vers, som allerede vare trykte (Frankfurt) 1573.†) Hvad enten nu

*) *Rietz* a. B. S. 246. **) *Wegener* a. B. S. 91.

†) totos qvin denique nervos

Intendat, veterum monumenta inquirere, at ipsium

Quod potis assequier, tabulis inferre, futuris

Usibus, ac sero documenta haud falsa nepoti.

Er. Læti *Rer. Danicar. lib. XI. S. 492.*

(Titelbladet har 1573, Fortalen ligesom Worm 1574.)

hans historiske Håndskrifter ere udleverede efter offentligt Krav, „Riget til Bedste”, ligesom Christ. Pedersens,*) eller de ad privat Vej ere erhvervede af Vedel, nok er det, de kom idetmindste for en Del i hans Værge. Lyschander nævner blandt Tursøns Arbejder: 1, Saxo oversat på Dansk; 2, Samlinger af danske Oldsager; 3, Svenske-Krigens Årbøger under Frederik II; og 4, Skildring af Christendommens Indførelse i Danmark**); og Lyschanders Anvisninger ere tidt uundværlige, når de benyttes med Forsigtighed, da han undertiden har set hvad hans Efterfølgere ikke har set. Til de under Nr. 2 nævnte Samlinger af Danske Oldsager („congestit varia *antiquitatum Danicarum* fragmenta”) findes der imidlertid intet andet Spor. Hvad Oversættelsen af Saxo angår, da gjentager Lyschander dette i sin Slægtebog (Fortalen S. XVII), men den fulde Pålidelighed svækkes, når vi se ham i samme Åndedræt skrive, at Saxo tidligere var oversat af Chr. Pedersen *Morsianus*. En sådan egenlig Oversættelse af Saxo ved Tursøn findes heller ikke omtalt i Vedels Skrifter eller Samlinger, derimod nævnes i „*Promus condus*” næst Chr. Pedersens Krønike: „VI. M. Joens Danske Krønike in Fol., in describenda historia hic potest conferri una cum Saxone & Crantzio” †) som gik fra den første Kong Dan til Valdemar Sejer; ††) det er vel denne Lyschander mener, og det er sagtens også den Vedel selv i Fortalen til sin egen Oversættelse af Saxo sigter til, når han taler om dem „som have overløbet Krøniken og dragen en Sum deraf”, ligesom det er Chr. Pedersen der har „gjort en Paraphrasin derpå, det er, sat ti Ord for

*) Historisk Tidsskrift III. S. 629.

**) *Lyschander*, de scriptor. Danicis. (Westphalen III. 467.)

†) *Westphalen*, monum. inedita IV. 1587.

††) Efter en Meddelelse af Conferenceråd *Wegener*, og Bogen om A. S. Vedel S. 123.

eet som findes udi Latinen”^{*)}). Men siden iøvrigt Vedel agtede at sammenligne Tursøns Krønike med Saxo og Crantz, er det derhos rimeligt at den indeholdt en og anden Frugt af Forfatterens System med „Danske Oldsager”, som ikke fandtes hos de to nævnte Historiekrivere. Begge Dele stemmer med Beskaffenheden af Kirkekrøniken, som nedenfor vil ses.

Og ligesom Tursøn heri havde lagt Vind på Fædrelandets ældre Historie, så har han også tænkt på de nyere Tider, og beskrevet Syvårskrigen som han selv oplevede. Dette Håndskrift kom også i A. Vedels Eje**), og findes nu, med Vedels egenhændige Randglosser, på det store kongl. Bibliothek (Gl. Saml. Nr. 585 fol.) Det er en lille Foliant på 155 Blade, hvori Forfatteren, som levede så nær ved Kampens Skueplads, omstændelig har fortalt de syv Årsager til Krigen og dennes Gang, både mens Kong Erik og Kong Johan sad på Sverigs Trone. Bogen har rigtignok til Slutning et „Finis” og Forfatterens Dødsår „1577”, skrevet med samme Hånd som den her meddelte Kirkekrønike, der måske er Tursøns egen, men desuagtet ser det ud, som det har været hans Hensigt, videre at udføre Slutningen, hvor han synes at have savnet fornødne Underretninger om adskilligt, navnlig også Freds-Vilkårene. Forordet, der er en videre Omskrivning af hans Valgsprog „*amor recti*”, røber sin Forfatter, hvis Navn ellers først er tilføjet på Bindet af en langt senere Hånd. „Meget at skrive og meget at digte — således begynder han — uden Sandhed er der hos, duger det intet”, og nu beklager han, at der under og efter denne Krig er udgået så mange gjen-
sidige Skjænds-Skrifter med Usandhed og Bagtalelse,

*) s. *Vedels Saxo*, (Udgaven 1851) Fortale S. 18; jf. *Wegener*, Om A. S. Vedel, 2den Udgave S. 64.

**) *Historia belli svetici a Frederico II. rege Daniæ gesti* af J. Tursøn (Promocondus hos Westphalen IV. S. 1592).

samt lover at han vil skrive **Krigens Historie** upartisk og uden **Persons Anseelse**. Denne Frygt for at fortælle andet, end hvad sandt er, og Frygt for at træde Nogen for nær, spores også helt igjennem Bogen selv, især i en **Del Bemærkninger**, han har tilføjet i **Randen**. Det er disse der tillige synes at tyde på, at han har beskrevet **Syv-årskrigens Historie**, efter højere eller allerhøjeste **Befaling** eller **Opfordring**. Hvor han har fortalt at „**Kong Erik** hverken vilde holde det nye **Forbund** som han selv havde stiftet, eller det gamle, hans **Fader** havde stiftet” (Bl. 6) tilføjes på **Latin**: „Dette kan udslettes om behages”. Ved **Indtagelsen** af **Elfsborg 1563** fortæller han at **Kong Frederik II** gav **Grev Gynther** alt det **Gods**, der var på **Slottet**, **undtagen Skyttet** med **Tilbehør**, og blandt andet var der en stor **Mængde Guld, Sølv og Klæde**; hvad der vakte stor **Misfornøjelse** hos de andre **Øverster**, — han tilføjer da: „Er dette usandt, da kan det stå eller udslettes, efter **Kongens Villie**” (Bl. 23) jf. Bl. 24 om **Gynthers Vinterkvarter** i **Skåne**: „Om dette er sandt eller ej, og om dette skal stå eller ej, lader jeg **Kongen** råde for eller **Andre**”. — „Om **Greven** gav **Kongen** dette **Råd**, eller ej, veed jeg ikke, og skal rettes” (jfr. Bl. 53 v. og 61). — Man ser af **Ytringer** i **Fortalen** „**Krigen** haver nu **Ende**” og lign., at **Skriftet** må være forfattet efter 1570, og som alt bemærket, er det ikke ret bleven færdigt 1577. Flere **Steder** er også tilføjet: „Dette skal undersøges”, „her indsættes” (Bl. 140, 142, 146). Rimeligvis er det bleven afbrudt ved **Forfatterens Død**, og afleveret til **Vedel**.

Et tredje lille historisk Arbejde af **J. Turson**, som også ovenfor blev nævnt af **Lyschander**, er det som her første Gang udgives efter et **Håndskrift** i gl. kongl. **Samling** Nr. 2469 (4to). Det er en kort **Dansk Kirkekrønike** på **Modersmålet**, skreven en **Snes År** førend **A. S. Vedel**

gjorde sit storartede Udkast til en sådan i 7 Bøger *) eller Mogens Madsen skrev Lunde Bispekrønike, og dobbelt sålænge før C. Hamsfort eller A. Hvitfeld skrev deres Bispekrøniker. Det kan indrømmes, at Forsøget er temmelig svagt, selv om man ikke måler det efter hvad man nu vilde kræve af en sådan Kirkens Historie, men blot sammenligner det med de nysnævnte fuldstændigere Krøniker; det indskrænker sig til en kort Fortælling om hvorledes Kirken blev bygget her i Danmark i det 11te Århundrede, og hertil knytter sig Lunde- og Roskilde Bisperækker; men desuagtet indeholder det dog noget som gjør, at dette første Forsøg i sit Slags fortjener at drages frem af sit trehundredårige Skjul, hvor kun en enkelt Grandsker stødte på det **), som sidst *L. Helveg* under sine Arbejder i vort Fædrelands Kirkehistorie.

Skriftet er forfattet 1565, og forefindes i et *samtidigt* Håndskrift, der ikke bærer Spor af at være Afskrift, men vel af at have modtaget Tilføjelser eller Rettelser, og er måske Forfatterens eget. Først at tale om Tursøns Kilder til dette Skrift, da er det klart nok, at han ikke har kjendt Adam af Bremens Kirkehistorie, som først 14 År senere blev udgivet af Vedel, thi hvor denne i den ældste Bisperække, og navnlig med Hensyn til Odinkær Hvide, afviger fra Saxo, følger Tursøn den sidste, uden at have hentet nogen Efterretning fra Adam; og tydeligst ses det, fordi han intet veed at fortælle om Ansgar eller Rimbart, hvis Levnetsbeskrivelse af Ansgar han da endnu mindre har kjendt, skjönt han vilde skrive om „når og hvorlunde Christendommen først kom til Danmark“. Tursøns Hovedkilde til den ældre Tid er Saxos Krønike, han følger han trolig sålangt den når, om Svend Tveskjæg og Biskop Poppo, om de ældste Bisper i Lund, om Erik Ejegod og Ærkesædets Stiftelse, om Asser og Eskil. Kort sagt, han

*) *Wegener*, a. B. S. 144.

**) En nyere Afskrift findes Ny kgl. Saml. 1131 i 1to.

har af Saxos syv sidste Bøger samlet hvad han fandt nærmere angik Kirken. Dette er dog således at forstå, at han har just ikke medtaget ethvert Træk som vi måske med Føje vilde finde karakteristisk for Ytringen af det kirkelige Liv i Danmark, og på den anden Side har han ikke fulgt Saxos Beretning i Blinde, men stundum berigtiget, stundum udfyldt den med hvad han i Lund kan have kjendt af mundtlig Overlevering eller hvad han som Kannik kan have haft Adgang til i Dom-Kapitlets Arkiv. Han har således ikke gjentaget Saxos Fejltagelse, at Biskop Eginus fuldførte St. Laurents Kirken og har flere Notiser end Saxo om denne Kirkes Bygning. Han veed adskilligt om den gamle St. Drottens Kirke, om det end ikke er ligeså vist, at det var den første Kirke i Skåne, som at den blev reven ned for Turssøns egne Øjne, da Malmøhus blev gjenopbyggt. Han kjender Knud den Heliges Gavebrev, hvorved Kapitlet i Lund blev stiftet, og veed, som man må vente, Besked om Bispens milde Stiftelser. — Vel er han ikke fri for Fejltagelser og Anakronismer, som når han vil vide at Poppo var en indfødt dansk Mand, og lade Svend Tveskjæg, sandsynligvis ved at forvekle ham med Svend Estridsen, „tage Pligt og Bod i Kirken af Ærkebispemænd”, eller når han lader „alle Præstemænd i Jylland” ved Odinkær Hvides Valg til Biskop, og „Rigens Raad” ved flere Lejligheder spille en Rolle, der snarere hørte hans egen Tid til; somme Steder ser det ud som om han har taget Legenden til Hjælp, som når han f. Ex. udmaler Poppo's Missions-Virksomhed og Mødet ved Issefjord, eller to Steder fortæller at Vilhelm Engelskmand blev bispeviet i Roskilde Kirke samme Dag Svend Estridsen blev kronet: for ligesom at afrunde Sagnet om Kongen og Bispemændene der fulgtes ad i Liv og Død. Derimod kunde det måske være tænkeligt, at han har haft historiske Sagn at bygge på, når han fortæller noget

mere end Saxo om Odinkær Hvide, om Oprettelsen af Skånes Bispestol og senere af Ærkesædet; thi det er øjensynligt at han indskyder de Oplysninger, han havde ved Hånden, for at udfylde Beretningen, f. Ex. at det var Pave *Paskal* (II) der oprettede Ærkesædet, at Fodvigslaget stod (anden) *Pindsedag*, at den svenske Biskop der faldt var Biskoppen af *Vexiø* (efter Andre Sigtuna), og at det, som Hvitfeld også senere fortæller, var *i en Kurv* Svend Grade hang Ærkebiskop Eskil op under Hvælvingen, thi det er vist ikke gået ad Glemme i Lund. — Til det temmelig frie hos vor Forfatter hører endelig Tidsangivelserne, som han rigtignok sommetider forsigtigvis tilføjer et „ved det Pas”, men som også indeholde mange mindre nøjagtige Bestemmelser, såsom allerede i de første Linier, hvor han lader Ansgar komme til Danmark 808. — Hvor Saxo slipper, går det med Tursøns som med flere Krøniker, at Navne-Raden bliver mer og mere tør, indtil han igjen når ned til sin egen Tid, når han da ikke der af andre Grunde ønsker at være kort.

Forresten skal jeg tillade mig at henvise til de tilføjede Anmærkninger, hvor jeg har beflittet mig på at udpege hvad jeg kunde skjønne fortjente Opmærksomhed, og deriblandt enkelte Ting jeg ikke veed er bekjendt andenstedsfra, for ej at tale om andet hvad først Hvitfeld, skjønt han dog er en Menneskealder yngre end Tursøn, er os den ældste Hjemmelsmand for.

Bogen er meddelt bogstavret efter Håndskriftet, også af den Grund, for at give en *skånsk*farvet Sprogprøve fra Midten af det sextende Århundrede. Dog må det bemærkes, at et sammenslynget *sch*, som han bruger ifleng med *sk*, her stedse er gengivet med *sk*. Skilletegnene tilhøre Udgiveren, saavel som Benyttelsen af store Begyndelsesbogstaver i alle Navne og efter Punktum.

Optimo et Clarissimo viro
D. MAGISTRO NICOLAO NICOLAI
 Regiæ Maiestatis Concionatori fidelissimo ¹⁾,

Jonas Turson

ddt.

Prudens Simplicitas & Amor Recti.

NAR OC HUORLUNDE CHRISTENDOMMEN
 ER FØRSTE THD INDKOMMEN II DANMARK,
 MED ALLE BISPERS NAFFN SOM WERIT HAFFUE
 II LUNDE STIFFTT OC ROSKILDE,

forsamlet og besceffuit

aff

Joen Turson.

Canick ij Lund.

1565.

Først skal mand her wide, att ar effter Guds byrd 808, eller wed det paass, da sanctus *Ansgarius* wor bleffuen archebisp ij Hamborg, fordristede hand sig offte at faare ind ij Danmarck at prædige den christelige tro, oc bleff offte foriaget oc vddreffwen aff riiget, oc vndkom med stor liffs faare.

Oc anno domini 932, eller wed det pass, kom *S. Reimpertus* biscop ocsa her ind ij Danmarck att predige troen, oc bleff ocsa foriaget ²⁾.

Oc siden kom biscop *Vnni* effter hannum anno domini 948 att predige Christum ³⁾.

Men christendommen fick ingen framgang, fordi at ij medel tiid wor der saa mange konger her vdi riget, at huad den ene tilstede, det forbød den andre, oc hues kyrker den ene lod opbygge, dennom lod then andre neder bryde, oc foriagede oc slog ij hiel alle christne, oc somme konger wore saa til sinds, at the lode huor leffue

effter sin tro. Men den tiid konning Swend Otto som wor en døbter christen, den keysser Otto hiølt til christendommen, wor bleffwen koning ij Danmarck, siden hand sin eygen fader kong Harald hade foriaget, aff denne orsage, at han wor ocsa christen oc hiølt den christelige tro fram, da forsagede denne koning Suend Otto Christum, oc kastede troen oc forfulde alle christne oc strengeligen befalde alle mand offuer alt riget at bruge deris gamble aff guders dørckelsse vnder liff oc halss. For hues sag skyld Gud almechtigste bleff hannum ocsa wred, at han aldeles ingen løcke hade emod sine fiender, men bleff tre gauge fangen aff de Wendiske, oc løste sig fra dennom med rigens oc indhygernes hielp, men pa det siste bleff han ocsa foriaget aff Danmarck, dij hand forarmede hans vndersotte, oc pa det siiste kom hand til Schotland oc leffde ther ij stor armod oc elende ij lang tid.

Doch paa dett siste bleff samme kong Suend rørdt aff Guds nade oc kom til besindelsse oc tenckte da huor ynckeligen hand hade handlet emod sin eygen fader oc forfult hannom til døde, och tenchte da widere huor skendeligen hand hade forsuoret Christum oc forfult de Christne, oc øde lagt all guds tieniste offuer alt Danmarck oc anrichtet de gamble affguderij. Oc kunde nu derfor betencke at hand da wor vdsjudt for denne sag skyld fra all den store ære oc kongelige stat som hand tilforn wor vdi, huilket hand da hogeligen fortøchte oc angrede vdi hans ganske hierte oc siel, oc bad da Gud inderligen om nade oc forladelsse, oc tog saa obenbare plicht oc bod ij kyrken aff archebispen oc anammede saa christendommen igen, oc loffuede da obenbare for alle menniske, at hand aldrig der effter wille falle fra Gud oc den christelige tro effter den dag, ehvad nød oc modgang hand skulle da ydermere liide.

Oc det begaff sig nogen føye tiid her effter som denne

koning hade salunde wendt sig om til Gud, sa forlod Gud sin wrede oc wende sig til hannum igen oc gaff hannum all lucksalighed ij saa mode, at strax som han da hade salunde werit ij Schotland ij vij ar, døde koning Erich ij Danmarck ⁴), oc rigens rad sende strax deris sendebud til hannum at han da skulle hasteligen giffue sig hiem igen till Danmarck, hvilket han ocsa gjorde, oc bleff koning som han wor tilforn, oc leffde siden ij guds frøcht oc pa kallede Christum inderligen ij hans hierte, oc wor doch altid sorgfuld at alle man sig der om forvndrede, fordi hand frøchtede bode Gud pa den ene siide, oc almugen pa den andre, dij alle mand bode ædel oc vædel hade hannum møgit ker fordi han lod dennom alle bruge deris gamle affguderij, huem der wille, huilket hand nu aldeles achtete at ødelegge oc forbiude, oc tog sig nu aluarligen fore at frøchte mere Gud, end alle menniske. Oc lod saa forsamle den ganske adel oc rigens rad offuer alt Danmarck oc gaff dennom fore hans begering oc bad dennom ydmygeligen at de wille bekende Christum och offuer-giffue deris gamle affguderss dørckelsse oc anamme den christelige tro, oc sagde at Gud almechtigste hade da hulpet hannum aff al sin nød oc elende, fordi han omwende sig oc anammede troen oc wille nu icke mere dørcke affguder.

Men dette kunde nu intet hielpe fordi the wore alle saa møgit forhærede ij deris falske affguderij, oc suarede hannum korteligen at de wille da for ingen deel offuer-giffue deris gamle skick oc guders offer, som de hade arffuet effter deris foreldre, oc sagde at deris guder vore eldre end Christus, oc begynte da at knurre hordeligen emod kongen, oc hade ner slaget hannum ij hiell. Doch stillede Gud almechtigste dette wel alt sammens oc sende kongen til hielp en wiiss forstandig oc hellig mand som hed *Poppo* oc wor fød ij Danmarck, som hade tha

werit vdan lands til Rom oc anderstetz oc hoss keysseren ij mange ar oc lerd den christelige tro til grunde, oc wor da nyligen kommen hiem igen til riiget. Hand begynte da ocsa obenbare at predige Christum for vdan all frøcht oc retzell, derfor bleff nu kongen møgit glad. Oc lod saa anden tiid forsamle ridderskabet oc alt rigens rad oc mange aff de øperste rigens indbyggere hoss Yssefior i Sieland, oc lod dennom alle høre thenne hellige mands prædigen oc lerdom om wor herre Jesu Christo. Sa gjorde han da mange skone prædiger om Gud almechtigste, som skabt haffuer hymmel og jord, alle engle oc creatur, oc om menniskernes skabning, Adams fald oc om Guds nade oc menniskernes igenløssning, oc det euige liiff wed Guds søn, wor herre Jesum Christum. Men dette halv aldeles intet. Alle mand sagde aldeles korteligen, at de icke wille forlade deris gamle foreldres tro oc guders dørckelsse, vdan sa war at de sahe nogit besønderligt iertegen, oc Poppo svarede, at dette skulle alt ske, nest Guds hielp, der som de ellers wille tro stadeligen. Sa falt hand neder pa sine kne oc gjorde bøn til Gud om nade oc miskund offuer dette arme wanwittige folck. Oc befolde saa kongen att lade da vdsmeide oc gøre et tiuckt gloendes jern, ligerwiss som en handske, oc stack der sin baare hand vdi op til albogen, oc Gud gaff sin nade at samme iern bleff lenge gloendes, och Poppo baar da samme jern om kring ebland den ganske almuge oc mit ibland dennom bode hiid oc diid vskadder, oc gick sa fram til kongen oc kastede der samme jern for hanss sødder oc rigens rad, oc wiiste saa alle mand sin hand att were vskad bode reen oc heell, som hun wor til forn. Oc de begynte da alle at forvndre sig dette mirackel, oc trode wisseligen at al hans lerdom wor sand om vor herre Jesu Christo, oc de loffuede da kongen allesammens, at the da wille anamme christendommen oc den aldrig mere forlade. Sa bleff der strax

mere end **iiij M** mennisker døbte paa samme dag, oc Gud lod da skenbarligen den hellige and skenne offuer dennom oc alle mand gledes da wed then store nade dennom wor sked aff hymmelen.

Altsalunde bleff nu denne fromme koning Swend Otto Danmarks riige sa nøgit god oc nøttelig, som hand tilforn wor ond oc skadelig, at hand lod strax forskicke sendebud til Hamborg efter den archebiscop Adaldago, at hand skulle da komme ind ij Danmarck at ordinere oc beskicke bisper her vdi riiget, som kunde da siden ordinere oc wihe prestmend oc lade opbygge kyrker oc prædige den christelige tro. Huilket oc skede at Adaldagus kom ind ij Danmarck oc ordinerede først thenne hellige mand *Poppo* til biscop ij Aarss, oc *Haricum* til Slesswich, oc *Liffdagum* til Riibe oc *Gerbrandum* til Roskilde. Tillforn wor der inge bisper ij riget, oc icke heller mange prestmend oc aldeles inger kyrker, oc daa screff mand Guds aar 986 ⁵.

Wdi denne tiid begynte de oc saa først vdi Lund at bygge en kyrke som kaldedes da S. Drottens kyrke, de hellige trefoldighed til ære, oc wor den allerførste kyrke som bugdes ij schone, oc de hente prestmend fra den biscop ij Roskilde Gerbrando.

Oc det begaff sig wed x aar her efter at der kom en hellig mand fra Engeland til Norge som hedt *Bernardus*, oc prædigede der ij lang tiid oc vende mange om til den christelige tro, oc ford saa der fra ind ij Suerige oc gjorde der liige saa, oc mange anammede der christendommen bode ædel oc vædel ij bode kongeriigerne. Men strax som Bernardus wor faren ind vdi Schone oc hade der prædiget nogen søye tiid, saa bleff hand død oc begraffuit ij Sancte Drottens kyrke ij Lund. Derfor bleff atter Christendommen meste parten ødelagt ij Suerige oc Norge, oc det gick da liige saa der som det gick tilforn

ij Danmarck, oc huad den ene koning tilstede paa religionens wegne, det forbød strax den andre.

Oc thenne forebenefnde S. Drottens kyrke bleff siden staendes fra den tiid oc til mand screff Guds ar 1540, da Malmøs slot bugdes. Sa bleff hun neder brøden oc meste parten aff stenen fordes til Malmø att bygge slottet op med, fordi der wor da icke mange som wiiste noget aff denne kyrkes antiquitet att siige, som det wille da till kende giffue, ellers hade hun wel bleffwet staendes til domme dag til en begrebnes, nar som dette hade retteli-gen werit fore giffuit ⁶).

Siden døde Poppo ij Aarss oh *Rimbrandus* bleff hiscop efter hannum, oc *Marcus* kom efter *Harico* ij Slesswick, oc *Fulbertus* bleff hiscop ij Riibe efter Lifdago oc leffde icke lenge ⁷).

Der nest kom der en anden hiscop til Riibe vdvalt aff kongen oc alle prestmend ij Jutland som hedt *Odenker Hvide*, fordi hand wor møgit lerd oc gudfrøchtig oc halp møgit till at formere christendommen ij Nørre Jutland. Thenne Othincharus eller Odenker wor en ædel mand fød aff den øperste riddere slecht ij Danmark som kalles Hvide oc hade møgit jorde gotz, hvilket han altsammens gaff til hiscopsdommet ij Riibe, Arss oc Slesswich och wor den første ædel mand nest kongen som gaff nogit jorde gotz til kyrkerne ij Danmarck at holle scolerne oppe med oc guds tieneste. Oc denne Odenker Hvide halp møget til att stifte den domkyrke i Wiborg oc gaff der møgit jordegotz til. Hand ford oc self omkring alle vegne ij Jutland at prædige den christelige tro, oc lod opbygge mange kyrker pa landsbøgden oc ij købstederne, til sa lenge at han spurde, hvorledes troen oc den christelige religion hade icke sin framgang i Sieland oc Schone, som det sig burde hoss de mechtige oc gamble riddere, som brugede end da deris gamle affguderij paa deris herre-

garde oc anderstetz. Derfor gaff hand sig fra Riibe oc kom ind ij Sieland oc Schone, oc ford der om kring ij bode desse land, pa landet hoss de øperste riddere oc ij købstederne at prædige den christelige tro oc gjorde stor frucht, oc omwende mange aff de mechtigste fra deris gamble affguders dørckelsse, huilken de wille iche enda letteligen offuer giffue, oc lod opbygge mange kyrker ij Schone, oc wor ofte ij stor liiffs faare for Christi naffn skyld, til saa lenge at Gud kallede hannum aff denne verden. Sa bleff han ocsa begraaffuit ij thenne forebeneffnde S. Drottens kyrke ij Lund, oc da vor koning Swend Otto nyligen død, oc hans søn Chanutus Magnus wor koning⁸).

Oc der bleff siden en anden biscop ij Riibe, hed Othincharus junior eller *Odenker den vnge*, aff denne fore beneffnde slecht herinde.

Oc *Auachus* bleff biscop ij Roskilde effter Gerbrando, oc leffde ij lang tiid sa lenge som Chanutus Magnus wor koning oc haffde da vnder sig Danmarck, Suerige, Norge, Wenden oc Engeland. Denne biscop Auachus leffde ocsa biscop ij Roskilde sa lenge som Chanutus durus oc koning Magnus wore konger ij Danmark.

Siden kom der en anden biscop til Roskilde som hedt *Wilhelmus*. Han wor en Engelsk mand oc thenne forebeneffnde koning Chanuti Magni cantzeler, oc bleff ordineret til biscop samme dag som koning Swend Estredson, som wor koning Chanuti Magni søster søn, bleff krønet til koning vdi Roskilde domkyrke.

Nu skal man her ocsa wide at fra denne første tiid som koning Swend Otto lod beskieke bisper her vdi riiget, som tilforn sagt er, oc indtil denne tiid, da wor der ingen biscop vdi Schone, men bispen ij Sieland hade stetze regimentet oc befalning offuer alle prester ij Schone, Halland oc Bleginge, til saa lenge at denne biscop Wilhelmus kom til Roskilde biscop stift, oc formerchte at dette

wor aldeles en mand for møgit besuerligt at wisitere oc besøge saa mange land arligen, at ordinere oc beskicke prestmend, oc stifte scoler som det sig burde. Derfor handlede denne fromme biscop Vilhelmus denne sag sa widt hoss koning Swend Estredson, at der skulle ocsa bliffue et biscops dømme ij Schone, huilket koning Suend wille da gerne tilstede, fordi hand der til hade da nyligen opbugt den store kyrke ij Dalby⁹⁾. Men fordi at Christdommen hade iche enda fanget mögen framgang ij Schone, Halland oc Bleginge oc ij the andre omkring ligende land oc insell, fordi at der wor da ingen sønderlig biscop oc tilsuonss mand ij landen oc almugen wor end da oc sa møgit hord til at forlade deris gamle guder, oc de andre bisper ij Sieland hade nock at bestille selfue der hiemme oc vdi sma landen, tha bleff det saa besluttet och samtycht, at der skulle were twende bisper ij Schone, pa det at almugen, som hengde enda hart wed deris gamle affguderij, kunde dess snarere omwendes oc bliffue oplede ij den christelige tro, oc Guds ord fange dess større framgang.

Altsalunde bleff der først en biscop ij Dalby som hedt *Hinrichus*, och hafde ij befalning den søndre part ij Schone med Bleginge oc Liister, oc *Eginus* bleff biscop ij Lund, oc hade den norre part aff Schone ij befalning oc begge Halland. Men det skede, at biscop Henricus ij Dalby tog ilde ware pa sit embede oc drack sig ij hiel, oc Dalby købsted myste salunde den store ære, som dennom wor skedt, oc begynte strax at forarge sig hur dag effter anden, fordi at Eginus bleff siden biscop alene oc behiolt Schone stift till hobe, oc Lund forbedrede sig hvor dag mere end anden med prester oc clerecij, oc da schreff man Guds aar 1050 eller wed det pass¹⁰⁾.

Siden lod kong Swend Estredson dette saa bestille, at ij Danmarck skulle stetze were oc bliffue viij biscops

domme som er Slesswigh ij sondre Jutland, Arss, Riibe, Wyborg, Wendsyssel, Fyn, Sieland oc Schone, oc alle disse bisper wore da vnder lyelsse til den archebisp vdi Hamborg til alle geystlige sager og deris confirmatz at anamme aff hannum oc iche da giordes ij behoff at faare der effter til Rom ij noger mode.

Oc biscop Eginus begynte siden at legge den grundwol til den store S. Laurens dom kyrke ij Lund, och lod bygge det herlige store krafft aff huggen sten nedre vdi jorden, som thed end nu pa denne dag siunes, oc lod da samme kyrke neffnis den ny S. Drottens kyrke, hvilken S. Knud koning lod siden opbygge oc fulkomme offuen for jorden offuer krafft, som hun nu star oc bleff siden wiid til S. Laurens oc miste sit rette naffn Sancte Drotten¹¹).

Oc da biscop Eginus wor død, bleff *Richwaldus* biscop ij Lund effter hannum. Hand lod oc møgit bygge pa dom kyrken, oc halp fast her til at Sancte Knud koning lod besckike et conuent hoss domkyrken, som der skulle dagligen siunge oc holle Guds tjeneste wed magt, oc dette skede anno domini 1085, da koning Knud hade regerit ij v ar¹²).

Siden bleff der en biscop ij Lund effter Richwaldo som hedt *Asserus*, fød aff den operste riddere slecht ij Jutland, en mechtig lerder man, at alle elste oc frøchtede hannum møgit, saa mange gaffue enda deris affguderij offuer ther vdi landet for hanss myndighed skyld alene, huor som det brugedes enda mange stetz hymmeligen pa store herre garde.

**ORSAGEN HUORFORE AT HER BLEFF FØRST NOGIT
ARCHE BISKOPS DOMME II DANMARK.**

● Oc det begaff sig at archebispen aff Bremmen, som da wor ocsa archebisp offuer Danmarck, siden archebiscops dommet

(20°)

ij Hamborg bleff transsfereret til Bremmen, fick nogen falsk mistencke til kong Erich Eyegod ij Danmarck, och ville da aldeles bandsett hannum. Derfor appellerede kongen oc forskiød sin sag ind for paffuen ij Rom, oc ford derfor self personligen til Rom oc steffnede archebispen, oc da hand hade giort sin vndskylning og der forclaret sin sag sa merckeligen, at alle mand sig der om forvndrede, oc formerckte den store vret, som archebispen gjorde hannum, da bleff kongen siden herligen der tracteret aff paffuen oc alle cardinaler.

Oc efterdi at samme archebisp aff Bremmen hade nu saledes vexeret kongen, ligeruiss som de andre bisper aff Hamborg pleyede ocsa tilforn at gøre wed the andre konger aff Danmarck, tha handlede nu thenne koning Erich Eyegod thenne sag saa wiidt hoss paffuen, som da hedt Pascalis, at hand tilstede oc samtychte at der skulle ocsaa were en archebisp udi Danmarck, oc haffue samme befalning offuer Danmarck, Suerige oc Norge, der at sette oc ordinere bisper oc dømme offuer alle geistlige sager, ligerwiss som archebispen pleyede tilforn der at haffue aff Hamborg oc Bremmen.

Oc det skede, at den tiid koning Erich var nu saledes hiem kommen til Danmarck med thenne befalning, lod hand strax forsamle rigens rad oc alle bisper, oc radspurde sig med thennom, huor de best beleyligt vere kunde vdi riiget at sette oc stifte archebiscops sedet, oc alle mand rade da til Lund ij Schone, pa det at archebispen der boendes kunde dess bedre til syn haffue til alle bisper ij disse try kongeriiger oc dennom wisitere oc besøge nær behoff giordes. Huilket oc skede med begge kongers samtycke som da wore bode ij Suerige oc Norge. Sa halp oc dette fast her til med at archebiscops sedet bleff sett vdi Lund, fordi biscop Asser wor en saare lerd oc gudfrøchtig mand, fød aff den operste riddere slecht ij

Danmarck. Der med bleff han nu ocsa wiidt oc ordineret til archebiscop anno 1104, da koning Erich Eyegod wor faaren til Constantinopel etc.¹³).

Oc samme biscop Asser wor ij xxxiiij ar biscop ij Lund oc archebisp. Men pa hans siiste dage skede der ett stort biscops bad ij Danmark, ij saa mode, at der stod et stort slag ij Fodewigh ij Schone, (ret pinditz dag 1135), emellom kong Niels oc hans søn koning Magno paa den ene siide, oc Erich Emune som wor kong Erich Eyegods søn pa den andre siide, aff denne orsage at koning Magnus lod slaa S. Knud hertug ij hiel etc. Derfor bleff nu koning Magnus slagen ij denne striid ij Fodewigh oc vj bisper med hannum, en aff Wexiø, en aff Roskilde, oc iiij aff Jutland, oc kong Niels kom neppe-ligen der fra med liffruit oc rømde til Slesswigh. Der sloge borgerne hannum strax ij ihiel, fordi hans søn Magnus hade tilforn ladet slaget deris fromme hertug ijhiel, S. Knud, oc Erich Emune bleff strax kong effter hannum ij Danmark¹⁴).

Siden bleff der en anden biscop ij Lund, hed *Eskillus*. Hand wor tilforn bisp vdi Roskilde, fød aff stor riddere slecht ij Sieland, oc fordi at samme biscop Eskild bleff funden med oprør at gøre emod kongen oc wor hannum ulydig, lod kongen gribe hannum oc hange hannum op vdi en kurff vnder hweluingen ij S. Laurens domkyrke, til sa lenge at han fik bøn for sig, oc behiølt end siden sit biscops stigt ij mange ar.

Thenne biscop Eskild lod opbygge Eskilsø ij Sieland oc gjorde der aff en kiøbstad, som wor hans eyget arffue godts, oc gaff det til Roskilde domkyrke, som nu kallis Siøborg¹⁵).

Hand wor ocsa archebiscop ij xl ar oc pa hans siiste dage resignerede hand oc opgaff archebiscops dømmet ij koning Woldemars nerwerelse ij Lund for en sin frende

som hedt biscop Absolon aff Roskille, oc samme biscop Eskil ford siden til Clarauallis ij Franckeriige oc gaff sig der ind vdi closter som S. Bernardus wor abbet, fordi at denne biscop Eskil oc S. Bernardus hade tilforn studeret tilsammens ij deris vnge dage, oc offte schreffue huor anden til, meden biscop Eskil vor vdi Lund.

Oc det begav sig ij denne biscob Eskils tiid, at de konger i Suerige oc Norge hade da ocsa forwerffuet hoss paffwen at the motte ocsa haffue archebisper ij deris kongeriger. Doch pa det at thenne archebiscop Eskil aff Lund skulle nu icke bliffue wred herfore, at han saledes skulle miste sin myndighed oc befalning som hand da hade øffuer bisperne bode ij Suerige oc Norge, da sende paffwen en cardinal herind vdi Danmarck til biscop Eskil, oc pa det at bode kongen oc archebispen skulle tha dess bedre giffue dennom til friids, da gaff paffwen thenne biscop Eskil oc alle hanss effterkommere archebisper ij Lund denne store oc høye tittell, at de skulle ocsa hede oc kalles paffwens legater oc Sueriges førster. Derfor begynte nu strax biscop Eskil at schriffue sig Archiepiscopum Lundensem, Legatum Pape et Primatem Sueciæ, oc lod sig da tocke, at hænd der med hade fyllest nock for den anden store ære, hand tilforn miste. Oc paffwen fick derfore store penninge bode aff archebispen oc bode kongerne ij Suerige oc Norge.¹⁶⁾

Denne biscop Eskil funderede ocsa desse herre closter ij Schone som er S. Peders nunne closter ij Lund, Beckeskouff, Tomerup oc Herretzwad, oc alt meste parten aff hans eyget arffuegotz.¹⁷⁾

Siden behiølt biscop Absalon Lunde archebiscopsdomme ij xxiiij ar, oc fordi hand wor en from lerd oc gudfrøchtig mand oc hade mögen mandom oc seyerwinding giort bode til land oc wand emod the vchristne, de Wendiske, da behiølt hand ocsa Roskyld stift, oc wor der

ocsa biscop alle sine dage. Hand funderede det closter Soer vdi Sieland aff sit eyget arffue gotz.

Men ar efter Guds byrd 1168 eller wed det pass begynte samme biscop Absolon at lade bygge nogre smaa fiskere boder nedre paa strandebacken, som nu star Kopenhagen, oc en liiden wern som hand da kallede Axelhuss. Men fordi at købmend hade deris tilflucht diid for Siørøffuerne bleff den ørt kallet købmendernes haffn, oc denne grund oc sted som siden formerede sig oc bugdes hvor dag mer end anden, hørde da biscop Absolon til oc war hans eyget arffue gotz, hvilket han siden gaff til Roskille domkyrke¹⁸).

Der nest kom der en anden archebisp som hedt Andreas, en møgit høyleder mand som screff pa den tiid mange herlige latine bøger. Hand wor ocsa med kong Woldemar den tiid hand wandt Estland, Curland oc Liiffland, oc twingede dennom til Christendommen, oc daa paa samme tiid lod kong Voldemar opbygge Riig oc Reffuel.

Denne Andreas lod siden biscopsdømmet op for en anden merckelig mand som hedt *Petrus*. De wore bode ij Lunde sede xxvii ar oc døde bode sammens paa et aar.

Siden kom der en biscop hed *Offo*, hand wor archebisp ij xxv ar.

Dernest bleff *Jacobus Erlandi* archebisp, oc wor ij sedet xxv ar, oc tilforn wor hand ocsa nogen tiid lang bisp vdi Roskilde.¹⁹)

Efter hannum bleff *Erlandus* vdualt til archebisp, oc for end aret gick til enden oc for end han fick sin confirmatz, døde han.

Siden bleff *Trugotus Torstani* vdualt til archebiscop, oc ford self til Rom oc wor den første archebisp som lod sig wihe oc ordinere aff paffwen. Men hand betalde noch denne ære, fordi paffwen wille da icke ordinere han-

num oc confirmere, for end han da motte giffue hannum ij M gylden, oc samtyckte siden at alle archebisper ij Lund effter hannum skulle da ocsa giiffue, for end de motte fange deris confirmatz. Oc samme Trugotus wor iche bisp lenger end ij vj ar (oc taxen vdi Rom forøgtis siden pa ij tusind ducater²⁰).

Siden bleff *Joannes Droes* archebisp oc sad vdi sedet ij vj ar.

Dernest bleff *Joannes Grand*, oc wor archebisp ij xiiij ar, hand funderede de vj præbender ij Roskilde domkyrke aff sit eyget arffue gotz, oc ij det siette ar effter at hand wor bleffuen archebisp lod kongen gribe hannum ij Lund, oc sette hannum ij fengsill pa Siøborg, oc hand kom løss mod kongens willie oc ford til Rom, oc bestillede der riget ij band oc forbud, oc fordi at samme Joannes Grand kunde da iche fordragis med kongen, vndte paffuen hannum at bliffue archebisp vdi Bremmen²¹).

Oc *Isarnus Gallicus*, som tillforn wor paffuens legat her ind vdi Danmarck, at forlige kongen oc thenne forebe-neffnde biscop Jens Grand, bleff archebiscop her vdi Lund effter hannum, oc kongen samtychte gerne dette, pa det at riiget kunde dess letteligere komme aff det band oc interdicht hoss paffuen, och denne Isarnus wor bisp her vdi Lund ij vij ar, oc lod møgit bygge oc forbedre stichtens garde oc slott²²).

Siden bleff *Esgerus Jull* archebisp oc wor ij sedet xj ar. Hand wor tilforn bisp vdi Aarss, oc vor en goder from gudfrøchtig mand.

Dernest bleff biscop *Karll* archebisp. Hand wor tilforn domproust ij Lund oc war ij sedet ix ar.

Siden kom der en anden hedt *Petrus* oc wor archebisp xxj ar.

Effter hannum bleff *Jacobus Nicolai* archebisp oc wor ij vj ar.

Siden kom der en anden hedt *Nicolaus* oc vor archebisp xvij ar.

Efter hannum kom biscop *Magnus* fød ij Fyn aff stor ridder slecht, wor bisp ij viij ar.

Dernest bleff dominus *Petrus* archebisp oc vor iche mere end et ar.

Siden kom der en anden, hedt *Jacobus Gerardi*, vor bisp ij xix ar.

Efter hannum kom her *Peder Krusse*, oc vor archebisp ij viij ar.

Der nest bleff *Petrus Lycke* archebisp, som tilforn wor bisp vdi Riibe, oc sad ij Lunde sede xvij ar.

Siden bleff *Joannes Laxmand* archebisp, han wor tilforn decanus *Lundensis*, oc vor bisp vij ar.

Saa bleff doctor *Thue* archebisp, hand wor tilforn archedegn ij Lund, fød ij Norre Jutland oc kongens cantzeler.

Der nest bleff mester *Jens Brodstorp* archebisp oc wor tilforn kong *Christierns* cantzeler, fød vdi Sieland, som ocsa wor archedegn ij Lund, vor ij sedet xxv ar.

Siden kom mester *Byrge* til archebiscops sedet, oc wor archebisp ij xxij ar. Hand vor fød ij Halland, en diegne søn, som først bleff canick ij Lund, oc siden archedegn ij Roskilde, oc wor kong *Hansis* oc drotning *Kyrstines* cantzeler ij lang tiid, oc stod archebiscops dømmet wel fore sa lenge han leffde, oc wor den siste consecreret archebisp, som (døde hoss domkyrken oc) fick sin confirmatz aff paffwen.

Oc efter hans død vdualde Lunde capitel en friboren mand aff deris canicker til archebisp ved naffn mester *Age Sparre*. Men konning *Christiern* den andre wille hannum iche samtycke, oc befolde capitel at tage en anden, som hedt mester *Jørgen Schotborg*, hanss cantzeler, som archedegn vor ij Riibe, huilket de ocsa gjorde. Hand wor

oc en from lerder oc gudfrøchtig mand. Men siden at samme Jørgen Schotborg wor kommen ind vdi archebiscops sedet, oc wille da iche samtycke at kong Christiern motte faa Boreholm fra Lunde domkyrke, bleff kongen wred, for hues sag skyld samme mester Jørgen Schotborg resignerede stichtet til kongens hand oc gaff sig ind vdi grabrødre closter i København, oc ford siden hymmeligen aff riiget til Rom, oc lod sig der wihe til archebisp ij Lund, endoch han da hade intet mere aff stichtet, vdan aleniste at han tilforn wor der vdi sedet wed ij ar. Sa ford hand siden til Colne oc bleff der Suffraganeus alle sine dage.

Siden trengde kong Christern Lunde capitell en anden mand vppa til archebiscops sedet, hedt mester *Ditrick*, en tysk mand, som tilforn hade en tiid lang werit Sibrets cantzeler oc hade tilforn fult landis knechte ij mange ar, et offuergiffuit menniske. Oc da hand kom til Lund oc skulle der lade sig intronizere oc indføre ij archebiscops sedet, hade hand mange aff kong Christierns dragwantere oc landis knechte med sig, som fulde hannum op at gaden oc ind vdi domkyrken med piibe oc tromme, oc som han da wor kommen ind om kyrke døren, gick hand affwid om kring kyrken oc sagde obenbare, at S. Laurens oc Lunde capitel haffde tha aldrig tilforn hafft eller fanget sin rette hussbonde oc herre for end da. Och capitel nøddes da til at sette hannum ind vdi archebiscop sedet bode ij Lunde chor oc pa Lunde gard.

Oc thenne Ditrick kom end siden sa langt med hans sag at kongen screff for hannum til paffwen ij Rom, at han motte faa hans confirmatz pa Lunde sticht i Schone oc paa Schare sticht vdi Suerige, som koning Christiern hannum ocsa til forn vndt oc giiffuit hade, den tiid han wor hans nades gubernator ij Stockholm, effter at Sueriige wor wundet.

Men fordi at samme kong Christiern fick da mester Ditricks handel at wiide pa det siiste, huorlunde han sig skicket haffde ij Suerige, bode emod the Suenske oc emod kongen selff, oc wor en stor arsage der til at de Suenske aff fiølle etc., da bleff koning Christern møgit wred paa hannum, oc da han bleff foddret til Københagen, lod kongen først henge hannum oc siden brende paa gamble torg ij Københagen, da han neppeligen hade werit et ar ij Lunde sede²³).

Siden befolde atter koning Christern den andre aff det naffn, at Lunde capitel skulle tage mester *Johan Weess* til archebisp. Hand wor ocsa en tysk mand, fød ij lante Cleffwen, oc wor da kong Christerns tyske secretarius, en frommer man, oc hiølt sig wel hoss domkyrken så lenge han wor archielectus. Men hand blef iche heller lenge ij archebiscops sedet, fordi at den tiid kong Christern rømde vd aff Danmarck, da begerede han ocsaa, at denne mester Johan Wess skulle følge hannum, huilket hand ocsa giorde, da han hade werit hoss Lunde sticht wed ij ar. Oc da han nogen tiid lang hade werit hoss kong Christern ij Tyskland, da flydde Keysseren dette saa, at han bleff bisp vdi Costnitz oc admiuistrator til Walsassen etc., huor som hand ocsa døde²⁴).

Siden vdwalde atter Lunde capitel thenne forebeneffnde mester *Age Sparre* til archebiscop med kong Frederichs willie oc samtycke, men den tiid hand hade nu werit archielectus wed viij ar oc kunde da iche heller faa sin confirmatz aff paffwen for mester Jørgens Schotborgis skyld, som enda leffde oc hade tilforn fanget confirmationen til stichtet, da resignerede han oc oplod archebiscops dommet for en anden friboren mand, som vor decanus ij Lunde capitel, hedt mester *Torborn Bille*. Hand wor archielectus oc sad ij biscops sedet ij iiij ar, oc kunde da iche

heller faa sin confirmatz for mester Jørgen Scotborgis skyld, som enda vor vdi Colne oc altiid dette forhindrede.

Men den tiid koning Christian den tredie (vor bleffueh koning oc siden) med Danmarcks rad oc all adelen ij riiget besluttede dette salunde ij den store herredag vdi København anno domini 1537, at der icke lenger eller mere skulle were eller bliffue sodanne veldige oc mechtige bisper nogenstetz vdi Danmarck effter den dag, daa behiølt denne forebeneffnde mester Torborn Bille degendömmet ij Lund oc Bosie closter alle sine dage, oc leffde enligen for sig selff oc liger nu begraaffuen ij S. Laurens domkyrke.

Oc der bleffue strax andre lerde mend til forordinerede oc beskickedede som da huor vdi sit sticht skulle prædige Ewangelium, ordinere præster, oc offuer dennom rade oc regere med lenssmendene, som kongen der til ocsa forordinere skulle, oc alle disse skulle nu icke lenger hede eller kalles bisper, men Superattendentes effter deris embede, ligeruiss som kon. Maj. ordinantz dette ydermere forclarer oc inde holler.

Finis.

HER EFFTER FØLGE NU

ALLE DE BISPER SOM WERIT HAFFUE II ROSKILLE.

Den første biscop hed *Gerbrandus* oc bleff ordineret til bisp aff den archebisp Adaldago aff Hamborg vnder koning Suend Otto, anno 986 ²⁵).

Auachus siue *Auo* bleff bisp ij Roskilde vnder koning Chanuto Magno.

Vilhelmus aff Engeland, som tilforn wor Chanuti Magni cantzeler, bleff bisp samme dag som kong Suend Estredssøn krøntes til koning.

Sueno Noricus wor bisp ij kong Haralds oc S. Knud kongingers tiid, oc døde til Rodiis in peregrinatione.

Siden bleff der en biseop hed *Asserus*²⁶).

Der nest bleff der en hed *Petrus*, hand døde ocsa iu peregrinatione.

Siden kom *Petrus Botilde*²⁷), hand wor bisp vnder kong Niels, oc bleff slagen ij den striid der stod ij Fode-wigh ij Schone, emellom kong Niels oc Erich Emune.

Siden kom *Eskillus*, oc da han nogen tiid lang hade werit bisp ij Roskilde, bleff han archebisp vdi Lund, oc døde ij Clarauallis.

Der nest kom *Richo*, hand vor tilforn bisp i Sless-wigh, oc bleff ij hiel slagen aff her Oluff Kæsse.

Oc *Hermannus* bleff siden bisp vdi Roskilde effter hannum.

Saa kom *Asserus*, han døde ij Eskilsjø ij Sieland 1156.

Siden bleff *Absolon* bisp vdi Roskilde, oc kom siden til Lunde archebiscops stift, oc behiølt bode Roskilde oc Lunde sticht al hans tiid, oc gaff det slot Axelhuss eller Haffn til Roskilde domkyrke. Hand funderede Soer closter aff sit eyget arffue gotz, huor som hand ligger be-graffuen, oc døde anno 1200.

Dernest kom *Petrus Sunonis*, som tilforn vor kong Voldemars cantzeler²⁸). Hand bleff fangen och kom løss, oc døde ij elende 1214.

Siden kom der en anden, hed *Petrus*²⁹), oc den fierde som hedt ocsa *Petrus Jacobi*.

Dernest kom her *Niels Stigsen*, hand rømde aff Danmarck, for kongens wrede, oc gaff sig ij closter til Clarauallis.

Siden kom *Jacobus Erlandi*, hand vor tilforn dom-proust ij Lund, och bleff siden archebisp ibidem.

Dernest kom *Petrus Bang*, som rømde aff riiget, oc kom igen oc stiftede præbendam Auerbaldinam, oc døde 1277. .

Siden kom *Stigotus*, oc vor bisp vdi iij ar.

Siden kom *Jnguarus*, oc vor bisp ij x ar.

Der nest kom *Joannes Krag*, och døde 1300.

Siden kom *Olauus* oc vor bisp vdi xx ar.

Der nest *Joannes Hind*, var x ar.

Efter hannum kom *Joannes Nyborg*, confirmator præuilegiorum Roskildensium, oc vor bisp ij 9 ar ³⁰).

Der nest *Jacobus Pauli*, decanus Roskildensis, vor bisp ij vij ar.

Siden bleff *Henricus Gerardi* bisp, han vor tilforn præpositus ij Roskilde, oc vor bisp ij xvij ar.

Efter hannum kom *Nicolaus Jacobi*, hand vor bisp ij xv ar, oc funderede S. Laurens capell ij Roskilde.

Siden kom *Petrus Joannis*, hand funderede S. Sigfridi capell oc døde anno 1416.

Der nest kom *Joannes Andreae*, hans brodersøn, han døde 1431.

Siden kom der en anden, hed ocsa *Joannes Petri*.

Oc efter hannum *Olauus Da*, de wore bode bisper ij xxx ar.

Siden bleff kongen cantzeler bisp vdi Roskilde, hed *Olauus Martini*, oc vor ij sedet ij xxiiij ar.

Dernest kom *Nicolaus Skauffue*, oc vor bisp vdi xv aar.

Efter hannum bleff ther en anden friboren mand biscop hed *Joannes Jacobi*, hand wor tilforn domproust ij Lund, degen ij Roskilde oc administrator ij Dalby ³¹).

Siden bleff doctor *Lago Vrue* bisp ij Roskilde, oc døde 1529.

Oc *Joachimus Ronnou* bleff siden electus efter hannum, oc vor den siste der sad ij Roskilde biscops sedet, for end de Superattendentes bleffue tilskickede, som foreschreffuit staar.

Anmærkninger.

1. *Niels Nielsen Kolding* var Frederik den Andens Hofprædikant fra Kongens Kroning til sin Død, 1559-78. (Zwergius, det Sjæll. Cleresi S. 472), og den første kongelige Bibliothekar (måske fra 1569 til 1578), vi har pålidelig Kundskab om (Werlauff, Hist. Efterr. om det st. kongl. Bibl. i Kjøbenh. 2den Udg. S. 7).

2. Saxo nævner ikke *Rimbert*, og *Ansgar* kun i Forbigående, ved Fortællingen om Erik Barns Omvendelse (Grundtvigs Overs. II. 269*), ej engang ved Harald Klaks Hjemkomst fra Mains (S. 263).

3. Den Bremiske Ærkebiskop *Unnes* Missionsrejse i Norden omtaler Saxo (II. 300), og siger han (døde i Sverig og) blev begravet i Byen Birka. Dermed stemmer Adams vidtløftigere Beretning (I. Bog 50 og 52 Cap.) Unne døde 936.

4. Talen er om den svenske Konge *Erik Sejersæl*, som havde forjaget Svend Tveskjæg.

5. Hele denne Fortælling om Svend Otto, Poppo's Virksomhed og de nye Bisper er taget af Saxo (s. II. 291-300) hvis Beretning om Mødet ved Issefjord dog her er endel udmalet, og som hverken siger at Poppo „var født i Danmark”, eller at „der blev døbt mere end 4000”, eller at Ærkebisp Adeldag boede i „Hamborg”.

6. Om (den gamle) *St. Drottens Kirke* i Lund fortæller altså J. Tursøn her, at det var den allerførste Kirke som bygtes i Skåne, i Svend Tveskjægs Tid; at den engelske Missionær *Bernhard*, som Saxo også omtaler (II. 300), blev begravet i den; og med Sorg følger han til, at denne ved sin Ælde ærværdige Kirke blev nedreven, mens han selv levede og boede i Lund. — På disse tre Angivelser har jeg forgjæves søgt Bekræftelse anden-

*) Hvor det ikke udtrykkelig er bemærket, anføres Saxo her til Sammenligning efter N. F. S. Grundtvigs Oversættelse, 1818-22.

steds; hvad først dens Opbyggelse angår, da melder S. Bring (Disp. de templis Lundensibus 1756 S. 18) blot, at det var en af de allerældste af Byens mange Kirker, men når og af hvem den blev bygt, kjender han ikke, dog må den have været til idetmindste i det 12te Århundrede, thi da nævnes den i Necrol. lundense; Beretningen om, at Bernhard blev begravet i den, strider mod Saxo, som siger at han blev begravet i Lunde- (Domkirkes) Kraftkirke (corpus Bernardi Lundense Hypogæum tenet, Stephan. Udg. pag. 190); om imidlertid Saxo eller Tursøn har Ret, er idetmindste tvivlsomt, som siden skal ses. Hvad endelig Beretningen om Kirkens Nedbrydelse angår, da tør Tursøn som Øjenvidne til hvad der gik ham nær til Hjerter, antages for et gyldigt Vidne. Malmø Slot, som blev nedbrudt af Borgerne i Grevens Fejde, opbygtes igjen under Christian III. og Grundvolden blev lagt i December Måned 1537 (A. Hvitfeld, Christ. III.)

7. Denne Bisperække er atter efter Saxo II. 304.

8. Beretningen om *Odinkær Hvide* stemmer i det hele med Saxo (II. 304-5); men selv om man vil antage, at Tursøn i Noget kun har udmalet sin Original lidt udførligere, så er der dog enkelte Træk; som han vist må have haft anden Kilde til. Han kunde gjerne omskrive Saxos „*excellentissimæ totius Jutiæ civitates*” (Steph. Udg. p. 191) ved at navngive de jydskke Domkirker: Ribe, Års og Slesvig, men han udpeger bestemt Viborg Domkirke (efter M. R. Ursin: Stiftsstadens Viborg S. 127, fra Begyndelsen af det 11te Århundrede) som den, Odinkær hjalp til at stifte, og gav Jordegods til. At han „byggede Kirker” taler Saxo ikke om, sålidt som om hans „Livsfarer”, eller at han døde efter Svend Tveskjæg, og blev ligesom Bernhard begravet i St. Drotens Kirke i Lund. Saxos Beretning om Odinkær stemmer ikke ganske med Adams, der „har hørt fortælle” at Adeldag viede ham til Biskop i Sverig (in Sueoniam, II. cap. 16), og fortæller derimod kun at Brodersønnen, den yngre Odinkær, som Saxo ikke omtaler, var Bisp i Ribe, hvis Bispestol han oprettede af sit eget Fædernegods (II. cap. 26). Efter Adam (II. cap. 46) skal Odinkær (den Ældre) være begravet i St. Peders Kirke i Bremen.

9. *Dalby Kirke* blev begyndt under Svend Estridsen, fortsat under Harald Hein og fuldendt af Knud den Hellige (C. G. Brunius, om Dalby Kirke og Kloster, Hist. Tidskr. I. S. 148).

10. Om Roskilde Bisperne *Avacus* (Åge) og *Vilhelm*, samt Oprettelsen af *Lunde-Bispesæde*, s. Saxo III. S. 2-3. Ham

følger Tursøn, kun at han istedenfor de moralske Betragtninger over Biskop Henriks Drukkenskab, har udvidet den historiske Fortælling, og optaget nogle Efterretninger, der alt ere omtalte, som Dalby Kirkes Bygning og Vilhelms Ordinationsdag, samt Årstallet.

II. Om *Lunde-Domkirke* siger altså Tursøn, at Biskop Eginus (1060-72) lagde Grundvolden, og byggede Kraft-Kirken; at dens oprindelige Navn var Ny St. Drottens Kirke; at Biskop Richvald (1072-89) og Knud den Hellige (1080-86) byggede videre og fuldendte den; og at den siden blev indviet og fik da Navnet St. Laurents. Disse Angivelser stemmer ikke ret med Saxo, og endnu mindre med de Nyere som have skreven om Domkirken. Imidlertid har Langebek allerede (S. R. D. III. S. 249 og 425) viist, at det måtte være en Fejltagelse af Saxo, når han (p. 219 Steph.) siger at Eginus og Knud den Hellige fuldførte Domkirken, thi Eginus var alt død, inden Knud blev Konge; men mere Virkning har det haft, at Saxo fortæller, som ovenfor sagt, at den engelske Missionær Bernhard blev begravet i Lunde-Kraftkirke (hypogæum), thi deraf sluttede man at denne altså var til, og Domkirkens Bygning begyndt, allerede i Begyndelsen af det 11te Århundrede (1011 ell. 12). Se f. Ex. Hvidtfelds Bispekrønike S. 6, og ham har Mange senere fulgt. Da Kraftkirken nu først blev indviet af Asser 1123, og hele Domkirken af Eskil 1145, måtte den hele have stået henved halvandet Århundrede under Arbejde, og Tursøns Angivelser vare da urigtige. Imidlertid har Tursøn i vor Tid, uden at være kjendt, fået Ret af den der sidst og grundigst har beskrevet Domkirken, Prof. C. G. Brunius. Efter sine nøjagtige Undersøgelser, drager han sine Forgængeres Theori i Tvivl, og antager (Beskrifning öfver Lunds Domkyrka, 1836, S. 28), at Biskop Eginus har grundlagt Kirken; men det er netop det, Saxo selv (sam. St.) og J. Tursøn siger. I et senere Skrift (Skånes Konsthistorie för Medeltiden, 1850, S. 5) har Brunius sat Grundlæggelsen endnu noget senere, til Knud den Helliges Tid „vid pæes” 1083, men historiske Vidnesbyrd derfor har man ikke. Men hvad enten nu Eginus eller endog hans Eftermand har været med at bygge Kraftkirken, så kan Engelskmanden Bernhard ikke være bleven begravet i den, 60-70 År før den blev til, og enten må Saxo da også her tage fejl, eller han ved hypogæum ikke, som man har troet, mener St. Laurents Kirkens Krypte.

12. Knud den Helliges *Gavebrev* 1085, hvorved han stiftede

Lunde-Domkapitel, findes foran „Brødrenes Mindebog” (*Memoriale fratrum*, af Langebek udgivet under Navn af *Necrologium Lundense*, S. R. D. III. 425, jfr. Suhms Historie af Danmark V. S. 781, hvor Brevet findes fuldstændigt aftrykt.

13. Fortællingen om *Ærkesædets* Oprettelse i Lund gjenfindes i det væsentlige hos Saxo (III. S. 56 og 60), dog er også her et Par Tillæg, hvoraf det første, om Pavens Navn, er sikrere end det sidste, at den svenske og norske Konge gav deres Samtykke dertil.

14. Om „*Biskops-Badet*” 1134 og Kong Niels's Drab, jf. Saxo III. S. 112, hvor der nævnes som faldne: Biskop Peder (af Roskilde), Henrik fra Sverig og alle de (5) Jydske Bisper, på een nær. Dermed stemmer Tursøn. De fire jydske Bispers Navne var Ketil (Kjeld) af Vendsyssel, Ulkil af Århus, Thure af Ribe og Albert af Slesvig, som døde kort efter af sine Sår. Saxo siger ikke, i hvilket Stift den (fordrevne) svenske Biskop Henrik havde hjemme; Knytlinge-Sage og forskjellige Krøniker nævner ham, men heller ikke hans Bispestol; „*Necrologium Lundense*” (S. R. D. III. S. 448) siger han var fra Sigtuna, men dermed stemmer de svenske Historikere ingenlunde overens; Messenius siger han var fra Skara, Dalin at han var fra Linköping, en tredie han var fra Vesterås. Tursøn opstiller en fjerde Mening, at han var Vexiø; imidlertid må nok fremfor alle disse, Lunde-Kapitlets samtidige „Mindebog” helst stå til Troende.

15. J. Tursøns Vidnesbyrd her, om at Kjøbstaden Søborg stammer fra den By, Eskil der lod bygge, kan sammenholdes med M. Mathiæ, Vedels og Hvitfelds (*Bispekrønike* 55) Ytringer, at Eskils befæstede By i Ledre-Mose (*urbs in solido Letricæ paludis ab eo constructa*. Saxo, Steph. Udg. p. 299), som Valdemar belejrede, var Søborg; samt med Beretningen om „den Grundvold til en stor Bygning” på den nordvestlige Side i Søen, som idetmindste endnu ved Udgangen af forrige Århundrede i Folkemunde førte Navn af Eskilsholt (s. C. F. Wegener „Om Ruinerne af Asserbo og Søborg” i *Annaler for Nord. Oldk.* 1851 S. 276 og S. 351). — Det er af mindre Vigtighed, om Tursøn (og Flere, s. Wegener S. 277) har Ret i at kalde Byen Eskilssiø, men imidlertid har han dog halvtredie hundrede År i Alder forud for det mundtlige Sagn, som det var på Præsten Schrøders Tid.

16. Hvad Tursøn her kortelig fortæller om *Eskil*, findes ud-

førlig hos Saxo III: 131-32 hans Tvist med Svend Grade, 373-81 hans Embeds-Nedlæggelse og Bortrejse, 157-8 Oprettelsen af det Norske og Forhandlinger om det Svenske Ærkesæde; det første oprettedes 1154, det andet ti År senere.

17. At Eskil stiftede Bekkeskov, Tommerup og Herredsvad Kloster, har Magnus Mathiæ og Arild Hvitfeld været os de ældste Hjemmelmænd for; at han også har stiftet St. Peders Nonnekloster i Lund, har ikke været bekendt (s. *Daugaard*, Om de danske Klostere S. 140).

18. Jon Tursøn stemmer med Hvitfeld, at Kjøbenhavns Slot hed Axelhus (Borgen ved Saxos „urbs Absalonica” Steph. p. 346, Dansken III. 352); og når E. Pontoppidan (i Origines Hafnienses S. 5) er i Tvivl, om Hvitfelds Ord skal forståes således, at det også var „af sit eget Arvegods” Absalon tilskødede Roskilde Stift Kjøbenhavn (og Amager), så efterlader Tursøns Ord ingen Tvivl i så Henseende.

19. *Jakob Erlandsen* var først Biskop i Roskilde 5 År, og i Lund 20 År, 1254-74 (J. P. F. Kønigsfeldts Bisperækker i Histor. Årbøger III. S. 6).

20. *Trugot Thorstensen* sad 1276-80 på Ærkesædet. Rettene er det, at han betalte 4000 Gylden; thi det var først Pave Martin V. (1417-31) der slog det Halve af. De 2000 Dukater måtte Johan Brostrup betale i Annater 3: Beløbet af det første Års Embeds-Indtægter (Hvitfelds Bispekrønike S. 87). Siden blev Priserne for den pavelige Confirmats endnu langt højere. (s. F. Münter, Kirchengeschichte von Dänemark und Norwegen II. S. 474.)

21. *Jens Grand* blev Ærkebisp 1289, fangen 1294, gjort til Ærkebisp i Riga 1302. De „6 Præbender” han stiftede i Roskilde, blev efter Reformationen lagt til Universitetet, da Frederik II. 1571 lønnede sex Professores artium med dem. (Hvitfeld, Erik Menved, og Bispekr. S. 67, jf. Pontop. Annal. III. S. 432.)

22. Jeg veed ikke om dette Træk af den italienske Biskops Virksomhed omtales andensteds.

23. Når Tursøn, ligesom M. Mathiæ (Ser. ep. Lund. 230), siger at *Didrik* blev både hængt og brændt, stemmer det ikke nøjagtig med Hvitfelds udførlige Beretning, men viser ialfald hvor godt Folk undte ham. At han i sin Ungdom havde været „Landsknegt” er vel også en Folkemythe om den forsorne Æventyrer. Men derimod er Beskrivelsen af hans Indtog i Domkirken, som kun 16 År forud før Tursøn selv blev Kannik, vist pålidelig og hentet

fra Øjenvidner. Hans Intronisation (25. November 1521) såvel som hans Henrettelse (24. Januar 1522) har hans Official, Hans Skovgaard, pligtskyldigst indført i sin Regnskabsbog (Gehejmearkivet): „Anno domini M. d xxi mandagen som var sancta Katerina iomfrue dag oc ett tegn kalless libra, tha indledis mester Dirick Slachek tiil electo at bliffue, oc — følger han til — fredagen som var conuersi sancte Powels afften Mdxii oc ett tege kalless capricornes, tha bleff hand rett vti Kiøffuenhaffn.” Dette sidste har Skovgaard endog optegnet tre Gange, men hver Gang meget lakonisk: . . . „Tha bleff mester Dirick brænd paa thet store torg i Kjøpnehaffn, ieg spurte thet i Katsløsse Kircke i Lage Wrnes offuer wærlise syndagen for kyndelmøsse.”

24. *Johan Ves* fik, foruden Bispedømmet Costnitz m. m., Abbediet *Waldesassen* i *Vestphalen* (*Bruscius*, *Chronologia Monasterior.* German. p. 242, jfr. *Grams* Anm. til *Meursi* hist. S. 913.)

25. *Gerbrand* blev indviet af Ærkebiskop *Ethelnoth* af *Canterbury* c. 1022; det var ham der på *Overrejsen* faldt i *Hænderne* på den *Hamborgske* *Biskop Unvan*, som var fortørnet over at han ikke havde ladet sig vie af ham, „*Nordens Primas*”. De blev vel forligte, men ved *Gerbrand* lod Ærkebispem *Knud d. St. vide*, at han var misfornøjet med, at han tog sine *Bisper* fra *England* (s. *Suhms* *Danm. Hist.* III. 573). *Gerbrand* døde 1030 (s. *Königsfeldts* *Bisperækker*, *Hist. Årb.* III. S. 19).

26. *A. Hvitfeld* (*Bispekrønike* S. 45) og hans *Efterfølgere* har her en *Asser* og en *Arild*; men *Necrol. Lundense* og *Roskilde Anonymen* (S. R. D. I. 380) *Arnold*, som havde været *Hellig Knuds* *Kapellan* (s. *Königsfeldt*).

27. Istedentfor disse to *Bisper* af Navnet *Peder*, har *Hvitfeld* og de *Nyere* kun *Peder Bodilsøn*; men *Langebek*, støttet til den *nysnævnte Anonym*, hareftervist, at det var en *Forvexling* med den *sjællandske Adelsmand* af dette Navn, som *Saxo* omtaler, bl. a. som en af dem der i *Forening* med *Skjalm Hvides Sønner* rejste *Almuen* mod *Knud Lavards Mordere* (III. 96 jf. 120), og som, efter *Roskilde-Anonymen* var så *nidkjær* for at få *Cælibatet* indført (S. R. D. I. 380.) Denne *Peder Bodilsøn* var ikke *Biskop*, og faldt heller ikke i *Slaget ved Fodvig*, men levede flere År efter. — Imidlertid kalder dog *Münter* endnu den *Roskildske Biskop* som faldt ved *Fodvig* *Peder Bodilsøn* (s. f. *Ex. Kirchengesch.* D. u. N. II., S. 59).

28. *Hvitfeld* siger ligeledes at *Peder Sunesøn* var *Valdemars*

Kantsler; Knud den Sjettes var han idetmindste (Suhms Danm. Hist. VIII. fl. St.)

29. Efter Suhm IX. 261 skal denne *Peder* (Saxesen) ikke høre med til Rækken, men være en Forvexling med Ærkebispem af dette Navn (s. Kønigsfeldts Bisperækker).

30. De Roskildske Privilegier *Johannes Nyborg* bekræftede, er det Roskildske Domkapitels Friheder (Hvitfelds Bispekrønike S. 47). Han var Biskop fra 1330-44 (s. Kønigsfeldts Bisper.)

31. Efter Kønigsfeldt (Hist. Årbøger III. S. 27) var *Joannes Jacobi* (Jens Ipsen) Kannik i Roskilde, Provst i Dalby.
